

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOSOFICKÁ FAKULTA

Katedra Sociální práce

Gabriela Bartesová

Sociální analýza zadlužených na Praze 3, Žižkov

Social analysis of debtors in Praha 3, Žižkov

Bakalářská práce

Autor práce: Gabriela Bartesová

Vedoucí práce: Prof. JUDr. Igor Tomeš, CSc.

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2012

Hodnocení:

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své rodině, zejména otci a příteli za podporu a trpělivost, svým studijním kolegům za inspiraci, svým kolegyním v práci za vstřícnost. Dále bych chtěla poděkovat JUDr. Ivovi Erbertovi za cenné rady. Především však chci poděkovat svému vedoucímu práce Prof. JUDr. Igorovi Tomešovi za trpělivost, podporu a možnost rychlých konzultací.

Práci věnuji své matce, která svou profesí také pomáhala druhým.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v depozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 22.4.2012

Gabriela Bartesová

Bibliografický záznam

BARTESOVÁ, Gabriela. *Sociální analýza zadlužených na Praze 3*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra sociální práce, 2012. 61 s. Vedoucí diplomové práce Prof. JUDr. Igor Tomeš, CSc.

Anotace

Bakalářská práce „Sociální analýza zadlužených na Praze 3“ se zaměřuje na problémy, které jsou spojené se zadlužeností, respektive předlužeností a jejich příčinami a následky jak pro jednotlivce, tak pro populaci. Snaží se odpovědět na otázku vzniku předluženosti, hledá možnosti jejího řešení a prevence.

Teoretická část se soustřeďuje na problematiku jak z historického hlediska, tak z hlediska právního, a to především na výkon rozhodnutí provedený prodejem movitých věcí a dále na práci s jednotlivým klientem. Výzkumná část zpracovává výzkumný záměr, který má za úkol zjistit, které části populace se předluženost nejvíce týká z hlediska pohlaví, věku, zaměstnání, národnosti a dosaženého vzdělání se zaměřením na Prahu 3.

Klíčová slova

klient, komunikace, situace, pomoc, řešení, dluh, exekutor, oprávněný, povinný, zákon

Annotation

The bachelor paper "Social analysis of the indebted citizens in Prague 3" focuses on the issues of indebtedness, respectively overindebtedness, it's causes and consequences for single person, or the whole population. The essay tries to answer the question about the origin of overindebtedness, options of it's solution and prevention. The theoretical part deals with the issues by historical aspect and the law aspect too, mainly is focused to the execution of the decision carried out by sale of movable things, and advise for individuals. The research part works with the question, which segments of population the indebtedness concerns at most, by the aspect of gender, age, employment, nationality and education, focused for Prague 3.

Keywords

client, communication, situation, help, solution, debt, executor, authorized, mandatory, law

Obsah

Úvod	8
1. Pojmy, pojetí, podstata a vývoj problému	9
1.1. Peníze a finanční gramotnost.....	9
1.2. Dlužní otroctví dříve a dnes.....	10
1.3. Dluh jako normalita.....	11
1.4. Předluženost jako sociálně patologický jev	13
1.5. Předluženost jako sociálně ekonomický jev	14
1.6. Vývoj zadlužování v ČR od r. 2000	15
1.7. Srovnání se zahraničím.....	19
2. Právní rámec	20
2.1. Občanský zákoník	21
2.2. Občanský soudní řád	22
2.3. Exekuční řád	25
2.4. Ostatní možnosti upravující exekuční řízení.....	27
2.4.1. Daňový řád	27
2.4.2. Správní řád.....	27
3. Sociální souvislosti a dopady	28
3.1. Možné příčiny zadlužování.....	28
3.2. Následky zadlužení, resp.předlužení	30
4. Sociální práce s dlužníky.....	33
4.1. Možné cílové skupiny	33
4.2. Typologie klientů dlužníků.....	34
4.3. Jednotlivé fáze zadluženosti	35
4.4. Práce s předluženým klientem	36
4.4.1. Práce případová	37
4.4.2. Sociální poradenství.....	37
4.4.3. Rozhovor se zadluženým klientem.....	38
4.5. Možnosti řešení a možnosti prevence.....	40
5. Výzkum situace v Praze 3	43

5.1. Zadluženost podle vybraných charakteristik.....	44
6. Zkušenosti soukromých exekutorů	50
Závěr	51
Resumé.....	53
Summary	53
Seznam použité literatury a odborných pramenů.....	55
Přílohy	

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou zadluženosti klientů žijících na Praze 3. Cílem práce je zmapovat příčiny vedoucí k zadluženosti respektive předluženosti občanů, jejich důsledky a dále zjistit možnosti řešení a prevence.

Hlavním důvodem zpracování tématu zaměřeného na předluženost je jednak jeho aktuálnost, jednak mé vlastní profesní zkušenosti soudní vykonavatelky, protože při výkonu své praxe se dostávám do těsného kontaktu se zadluženými a jejich situací, která pro ně není jak z ekonomického, tak sociálního hlediska nijak příznivá.

V teoretické části nahlédneme do vývoje předluženosti i do situace v současnosti. Dále se podíváme na dluh z několika hledisek: dluhy jako normality, sociálně patologické jevy a sociálně ekonomické jevy.

Tato problematika měla v každé době svůj legislativní rámec, který byl a je vyjádřen zákony. V současné době v České republice řeší tuto problematiku výkon rozhodnutí a exekuce. Toto bude rozvedeno v kapitolách 1-2.

Kapitola 3 se zabývá příčinami zadlužování a dopadem předluženosti na klienta a jeho blízké okolí.

Typologie dlužníků a fáze zadluženosti jsou rozvedeny v kapitole 4, která nastiňuje možnosti vlastní práce s předluženým klientem, jako je např. případová práce a sociální poradenství. Zároveň ukazuje možná řešení klientovy situace.

Ve výzkumné části se pokusíme odhalit jaké faktory mohou mít vliv na zadluženost daného vzorku. Vzorek byl vybrán náhodně a zpracován kvantitativní technikou. Vzorek je vztažen k osobám, jejichž dluh řešil jeden ze soudních vykonavatelů Obvodního soudu Prahy 3, Žižkov.

Kapitola 5 zkoumá zadluženost klienta z několika hledisek: pohlaví, věk, vzdělání, zaměstnání, národnost, majetkové poměry a jejich vzájemné souvislosti. Pokusíme se určit i nejčastější možný způsob vyhýbání se dlužní odpovědnosti. Také se pokusíme zjistit, jaká je informovanost zadlužených o možné pomoci.

Výsledky řízeného rozhovoru se soukromými exekutory budou prezentovány v kapitole 6.

1. Pojmy, pojetí, podstata a vývoj problému

Problematika zadluženosti jednotlivců v České republice začíná v posledních letech nabývat na závažnosti a aktuálnosti. K rostoucí zadluženosti obyvatel přispěla i finanční krize, která se začala projevovat v roce 2008.

Do obecného povědomí o výši zadluženosti přispěl i výzkum společnosti Factum Invenio, který tato společnost provedla v rámci omnibusového šetření v roce 2009¹. Tento výzkum zjistil následující skutečnosti: 1/5 obyvatel uvedla, že je krize již zasáhla, a více než 1/2 lidí očekávala dopad v blízké budoucnosti, přičemž projevy krize častěji již pocítili domácnosti s nižšími příjmy. 53% dotázaných se obávalo, že si stávající životní úroveň nebudou moci zachovat.

Dle zprávy společnosti Ipsos Tambor² z 2.6.2011 pětina obyvatel neušetří měsíčně nic a část z nich řeší finanční situaci domácnosti přechodnými půjčkami.

Zadluženost, respektive předluženost, se stává poslední dobou aktuálním problémem, o kterém nás informují zejména média, a to v okamžiku, kdy lidé nejsou schopni svým dluhovým závazkům dostát a splácet je. V tomto okamžiku se jedná o problém, na který je potřeba se dívat a řešit komplexně, protože zasahuje nejen samotného klienta, ale má dopad i na jeho rodinu, blízké okolí a v neposlední řadě na celou společnost.

1.1. Peníze a finanční gramotnost

Soustředíme se na skutečnosti, které mohou vést k tomu, že se člověk postupně zadlužuje, až se dostane do předlužení a neschopnosti své dluhy splácet.

Na počátku stojí jak touha uspokojit nějakou svou potřebu, tak v současné době i tlak bank, různých agentur i médií, která lidem podbízejí půjčky na cokoli, často bez zjišťování finanční situace klienta a zdůrazňují výhodnost půjčky, protože peníze se časem inflací znehodnocují. Peníze, tak jak je chápeme v evropském kontextu v současné době, nám umožňují uspokojit své základní potřeby – jídlo, bydlení, ošacení apod. a také nám umožňují koupit a dopřát si něco, co možná nutně nepotřebujeme, ale po čem toužíme, něco, co

¹ Omnibus je klasický více-tématický výzkum formou osobního dotazování.

Tiskové zprávy. *factum.cz* [online]. [cit. 2012-01-05]. Dostupné z: http://www.factum.cz/343_dopad-krize-na-domacnosti-cr

²Tiskové zprávy. *ipsos.cz* [online]. [cit. 2012-01-15]. Dostupné z: <http://www.ipsos.cz/tiskove-zpravy/temer-petina-populace-neusetri-mesicne-ani-korunu>

například mají druzí a my ne. Peníze nám přinášejí určitou svobodu, jsou prostředkem směny, spojují lidi ve formě platu za práci, jsou měřítkem kvality, zvyšují prestiž a nezávislost a plní mnoho dalších funkcí. Peníze se stávají jednou z nejdůležitějších a nejpotřebnějších složek našeho života . Stávají se „Bohem naší doby“. Moderního člověka, který je závislý na finančních prostředcích, můžeme také označit ekonomickou terminologií za „Homo economicus“.³

Aby si člověk udržel jistou životní úroveň, nebo ji i zvýšil, je nutné, aby jednal a choval se ekonomicky. S tím úzce souvisí pojem „finanční gramotnost“. Jedná se o schopnost orientace v problematice peněz. Znamená to umět se ekonomicky chovat, umět si spočítat pozitiva a vidět i negativa a další aspekty - jako být např. schopen řešit a nalézat řešení problémů vztahujících se k nedostatku peněz. S finanční gramotností také souvisí rozlišení dluhů. Jsou dluhy, které mohou spotřebitele poškozovat, např. některé spotřebitelské dluhy, kdy spotřební hodnota věci na kterou jsme si půjčili je menší, než je doba splácení. Avšak na druhou stranu, na některé dluhy je třeba pohlížet pozitivně - jako např. na dlouhodobou investici. Do této kategorie spadají např. hypotéky na pořízení vlastního bydlení.

Absence finanční gramotnosti pak může vést k neuváženému jednání, které má negativní dopad na jedince jak z pohledu sociálního, tak i psychologického, zdravotního, ekonomického a v neposlední řadě se dotýká také jeho rodiny. „Finančně inteligentní lidé používají dluh, aby vydělali více peněz, zatímco finančně nevzdělaní nebo nezodpovědní lidé se zadlužují a tím ničí své životy.“ (Kiyosaki, 2010, s.12)⁴.

1.2. Dlužní otroctví dříve a dnes

Lidé, ať už finančně gramotní či finančně negramotní, aby uspokojili své potřeby, pomohli sobě nebo své rodině a blízkým, nebo se dostali z akutní nepříznivé existenční situace, se často uchylují k půjčce. Dá se říci, že lidé si půjčují od dob, kdy společnost přešla od naturálního k tržnímu hospodářství.

Od té doby v evropském kontextu peníze fungují coby platidlo a lidé spolu s půjčkami řeší i problémy spojené se splácením. Nejstarší zmínky o půjčkách a problematice dluhů v Evropě jsou už z dob asijských a afrických despocií – např. Babylon, Egypt. Tyto zmínky se

³ V minulém století se někteří ekonomové a sociologové přeli o to, zda je člověk svou podstatou „homo economicus“ nebo „homo socialis“. (Tomeš, I., *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha:Portál, 2010, s.22

⁴ Kiyosaki R., „*Miluji své kreditní karty*“ in Sutton G.: „*Jak se zbavit dluhů*“ Praha:Pragma 2010, s. 12

kromě jiného vztahují i na tzv. dlužní otroctví, které bylo zakázáno až ve starověkém Řecku.

Pokud si v tehdejší době svobodný občan půjčil peníze a nebyl schopen dostát svým závazkům, upadl do dlužního otroctví a stal se majetkem toho, komu dlužil. Dlužní otroctví bylo nejen pro svobodné občany obrovským nebezpečím, jejich stavy se snižovaly a tím pádem narůstal počet otroků, ale stávalo se i největším sociálním nebezpečím, neboť v konečné podobě ohrožovalo celý tehdejší politický systém. Teprve v roce 594 p.n.l. bylo dlužní otroctví zrušeno archontem Solonem v rámci jeho reformy.⁵

V současné době dlužní otroctví v takové podobě, jako ve starověkém Řecku a Římě, právně neexistuje. Má skrytou, latentní podobu a velmi úzce souvisí s kriminálním jednáním. Jedná se o formu tzv. obchodování s lidmi. Je to moderní forma otroctví. Oběťmi bývají nejen lidé z rozvojových zemí, z Asie a Afriky, ale i z některých chudších evropských zemí. Tito lidé cestují za vidinou lepšího života, lepší životní úrovně a za prací do rozvitých západních zemí. Často však cestují ilegálně, na cestu se zadluží, v konečné destinaci pak pracují také ilegálně. Ilegální pobyt a práce na černo vede k tomu, že se stávají zcela závislými na těch, kteří jim tento způsob života umožnili, na těch, kterým dluží. Jejich práce je podhodnocena, jsou vydírání, stávají se oběťmi obchodování s lidmi. Dle zprávy UNODC⁶ (Úřad pro drogy a kriminalitu při OSN) z února r.2009, má moderní forma otroctví nejčastěji podobu sexuálního zneužívání (79%) a nucené práce (18%).

V České republice obchodování s lidmi jako konkrétní trestný čin existuje od r. 2002. V roce 2004 byl zahájen speciální program Ministerstva vnitra na podporu a ochranu obětí obchodování s lidmi, který obětem zajišťuje péči a ochranu, legalizaci pobytu, pracovní povolení, pomoc jak zdravotní, tak psychologickou, právní a vzdělávací. V Zákoně o sociálních službách z r. 2007 je také zahrnuta možnost služby úkrytu, který obvykle poskytují nevládní organizace.

1.3. Dluh jako normalita

Touha po vyšším životním standardu a tlak médií ukazující možnosti zvýšení životní úrovně často vede k tomu, že si lidé vezmou např. spotřebitelský úvěr, další kreditní kartu,

⁵ Tomeš, I.: *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha:Portál, 2010, s.50

⁶ Human trafficking and migrant smuggling..unodc.org [online]. [cit. 2012-01-15]. Dostupné z: <http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/unodc-report-on-human-trafficking-exposes-modern-form-of-slavery-.html>

nebo se snaží zajistit vlastní bydlení pomocí hypotéky. Takové jednání se stává v současné společnosti normálním. Dovolím si hovořit o sociokulturní normě.

Podle statického pojetí normality je normální to, co je v souladu s míněním nebo chováním většiny (Slovník sociální práce, 2008, s. 118)⁷. Avšak jak bylo uvedeno výše, je třeba brát zřetel na to, že hypotéka je v podstatě vkladem a úsporou do budoucna, neboť jejím splácením se snižuje nájemné a tím vlastně splácíme dluh. Naopak spotřebitelský úvěr či kreditkarta se pojí hlavně s výdělkem organizace, která půjčuje.

Vzhledem k všudypřítomnému tlaku médií je nutné zmínit i normu mediální, o které se zmiňuje Vágnerová (1999)⁸. Toto pojetí normy se mi zdá aktuální, protože media hrají významnou roli v naší přetechizované společnosti a mají vliv především na děti a mládež, které jejím vlivům jen stěží dokáží a mohou uniknout. Z médií se na nás valí informace o tom, co je vzorem, co bychom si měli koupit, co je žádoucí a jak snadné je nakupovat. Příkladem je reklama. V tomto smyslu se na finanční gramotnost může úzce vázat i tzv. mediální gramotnost, což je „schopnost jednotlivým médiím a jejich sdělením přiřadit správnou míru závažnosti, důvěryhodnosti, aktuálnosti.“ (Slabikář finanční gramotnosti, 2009, s.108)⁹.

Instituce zabývající se půjčkami, úvěry a hypotékami, cíleně produkují řadu letáků vyzývajících k půjčení peněz s vyobrazením šťastných lidí, kteří si díky půjčce splnili svá vytoužená přání, jejich prostředí je vybaveno tak, aby se v nich potenciální žadatel cítil příjemně a bezpečně. Je zajímavé, že media či tyto instituce a jejich letáčky, nikdy nehovoří o těžkostech, které následně nastanou, pokud svůj závazek nesplníme. Zároveň se ani nezmiňují o tom, jak postupovat v případě problémů se zaplacením, na koho se obrátit a s kým a jak jednat, když se dostaneme do potíží.

Půjčit si je normální a dluh, ačkoliv je společností vnímán negativně, sám o sobě není problémem, pokud je člověk schopen ho splácet. Takové chování společnost očekává a považuje za normální. Problémem pro dlužníka a pro společnost se stává až předlužení, tzn. že člověk je v pozici, kdy má dluhy větší než má příjem, a proto není schopen dostát svým závazkům a své finanční závazky splatit.

Kromě bank existují i jiné organizace a firmy, které se na půjčování peněz specializují. Je potřebné si smlouvy s takovými firmami dobře přečíst, neboť některé mají pro klienty tak

⁷ Matoušek O., *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008, s.118

⁸ Vágnerová M. „*Psychopatologie pro pomáhající profese*“. Portál, Praha, 1999, s.21

⁹ Kolektiv autorů. *Slabikář finanční gramotnosti: Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Cofet, 2009, s.108

nevýhodné podmínky, že hraničí s lichvou – jedná se zejména o vysoké úroky a sankce při nesplácení.

1.4. Předluženost jako sociálně patologický jev

Pokud člověk své dluhy neplatí, začíná se odchylovat od obecných zvyklostí. Jakákoliv odchylka od zvyklosti může být považována za deviaci. Zde je nutné si uvědomit, že pojem deviace má neutrální charakter – může být jak pozitivní, tak negativní. V souvislosti s nesplácením a problematikou zadluženosti můžeme hovořit o sociální patologii. Jak uvádí Fišer, Škoda¹⁰ je nutné termíny sociální deviace a sociální patologie odlišovat, protože jevy, které jsou označovány za deviantní, nemusí být vždy nutně patologické. Sociálně patologické jevy jsou vždy pro společnost nebo jednotlivce škodlivé. Ačkoliv se termín sociální patologie v souvislosti s předlužením nepoužívá, lze říci, že člověk, který své závazky nesplácí (ať už z jakéhokoliv důvodu), se z pohledu společnosti chová patologicky.

Sociální patologie má dle Slovníku sociální práce¹¹ u nás podobný obsah jako sociální selhání. Jedná se o jev, kdy společenský neúspěch ohrožuje svého nositele, případně další lidi.

Slabikář finanční gramotnosti¹² uvádí některé sociálně patologické jevy, a problémy, které s sebou nese předlužení. Jedná se o:

- Nelegální práci na černo, která má právě často úzkou souvislost s obchodováním s lidmi.
- Nemajetný předlužený upadá jak do závislosti na sociálních dávkách a tak zároveň do stále větší materiální chudoby.
- Životní styl předluženého vede k jeho vytlačení na okraj společnosti a tím je i následně vystaven dalším sociálně patologickým jevům jako např. závislosti na návykových látkách, drobné kriminalitě, gamblerství apod.
- Předlužený je více ohrožen vystěhováním do náhradního bydlení, holobytu, v nejhorším případě úplnou ztrátou bydlení, protože vzhledem k předlužení často odsouvá placení plateb spojených s bydlením, jako je například nájem, elektřina a plyn.

¹⁰ Fischer S., Škoda J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009, s.14

¹¹ Tamtéž cit. 7, s.202

¹² Tamtéž cit. 9, s.52-71

- Všechny výše uvedené problémy mohou vést, pokud se jedná o rodinu, i k odebrání dětí a jejich umístění do ústavní péče.

1.5. Předluženost jako sociálně ekonomický jev

Na předluženost je nutné se dívat i z jiného pohledu, než jen sociálního, kdy se předlužený jedinec špatně začleňuje do společnosti. Problém předluženosti je i problémem ekonomickým.

Slabikář finanční gramotnosti¹³ zdůrazňuje právě ekonomické aspekty, které s sebou předlužení nese, a které mají dopad na celkovou ekonomiku společnosti.

Velmi podstatným je například únik daní z nelegální práce, což spadá pod tzv. „šedou“ ekonomiku. Kubata¹⁴ uvádí, že šedá ekonomika tvoří zhruba 17% na celém hospodářství ČR. Dle výzkumu asociace Visa Europe¹⁵ (The Shadow Economy in Europe,2010) tvořila šedá ekonomika v ČR v roce 2005 18,335 mil.EUR a v roce 2011 25,284 mil.EUR. Nutno však podotknout, že „šedá“ ekonomika se neskládá pouze z nelegální práce na černo, a že je i statisticky velmi těžko podchytitelná.

Ekonomické náklady společnosti se zvyšují právě tím, že se zvyšují náklady na boj s kriminalitou, na sociální služby, prevenci apod.. Sociální dávky a dávky poskytované v hmotné nouzi se často mívají účinkem, neboť je lidé používají k zaplacení dluhu. Narůstá počet firem, které se specializují právě na cílovou skupinu lidí, kteří jsou ve finanční nouzi, nebo žijí jen ze sociálních dávek, často na hranici bída. Tyto firmy používají reklamu, zdůrazňují snadnou dostupnost peněžních prostředků a především to, že nebudou zjišťovat ekonomické podmínky potencionálního klienta. Jejich způsob poskytování půjček lze v mnoha případech považovat za lichvu a způsob vymáhání za neetický. Jejich obětmi jsou právě lidé žijící na sociálních dávkách jako jediném stabilním příjmu, které však následně slouží k jinému účelu, než ke kterému jsou určeny. Takoví lidé se mohou domnívat, že podle českého pořekadla „kde nic není, ani čert nebere“, jim není co vzít. Jsou to lidé žijící často pouze ze sociálních dávek. Protože však český exekuční řád umožňuje exekuci některých

¹³ Tamtéž cit. 9, (s.69).

¹⁴ Václav Kubata – poslanec Parlamentu ČR za Prahu,

Article. www.vaclavkubata.cz [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z: www.vaclavkubata.cz/article/seda-ekonomika-je-stale-vetsim-problemem-nejen-v-době-krize

Site services. www.visaeurope.com [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z:

http://www.visaeurope.com/en/site_services/search.aspx?terms=The+Shadow+Economy+in+Europe%2c+2010

sociálních dávek (např. rodičovského příspěvku), stává se úvěrování těchto osob pro takto specializované firmy „zlatým dolem“ a pro jejich situaci se používá označení „trvale udržitelný dluh“. „Prostřednictvím exekovaných dávek, jež pocházejí z daňového výtěžku, nechtěně „sponzoruje“ lichváře celá česká populace.“¹⁶.

Tyto firmy pak často následně používají k vymáhání dluhu takových prostředků, které v konečném důsledku mohou být pro dlužníka tragické. Slabikář finanční gramotnosti¹⁷ se zmiňuje dokonce i o „výhodném“ zaměstnávání takového člověka pod hrozbou exekuce, vězení za úvěrový podvod či fyzické újmy. Takové „výhodné“ zaměstnání může v krajnosti často vést až k „nedobrovolnému“ páchání trestné činnosti v podobě např. prodeje nelegálních omamných látek, k prostituci, nebo výše zmiňované nucené práci.

1.6. Vývoj zadlužování v ČR od r. 2000

Dle údajů Českého statistického úřadu se zadluženost českých domácností oproti roku 2000 zvýšila 8x. (v r. 2007 to bylo 14x oproti roku 1997). Úvěrový boom ČSÚ zaznamenal v období let 2004 až 2007 v souvislosti s ekonomickým růstem České republiky.¹⁸

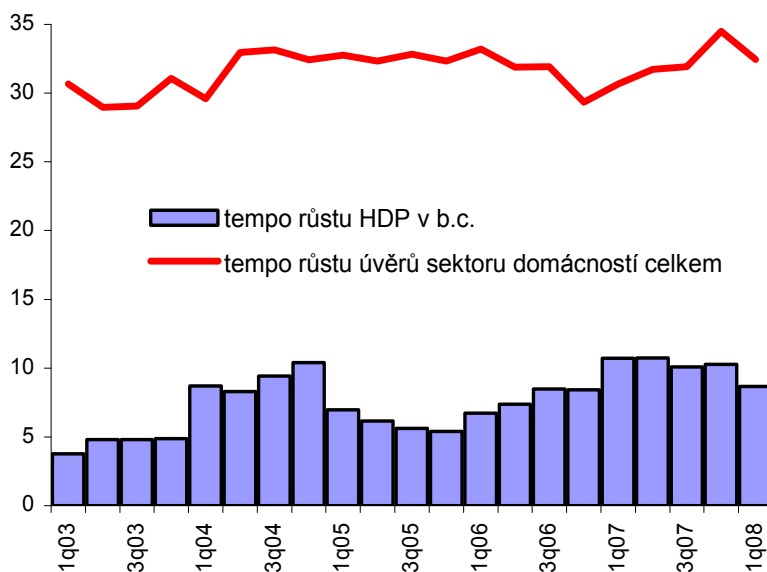
¹⁶ Tamtéž cit. 9, s.141.

¹⁷ Tamtéž cit. 9, s. 134-135

¹⁸ Zpráva ČSÚ: D. Dubská: „Úspory a zadluženost: ocitly se české domácnosti v dluhové pasti?“. Český statistický úřad [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1151-08>

Graf 1 ukazuje ekonomický růst ČR a úvěry sektoru domácností celkem (meziroční změny v %).

Graf 1

Zdroj ČSÚ

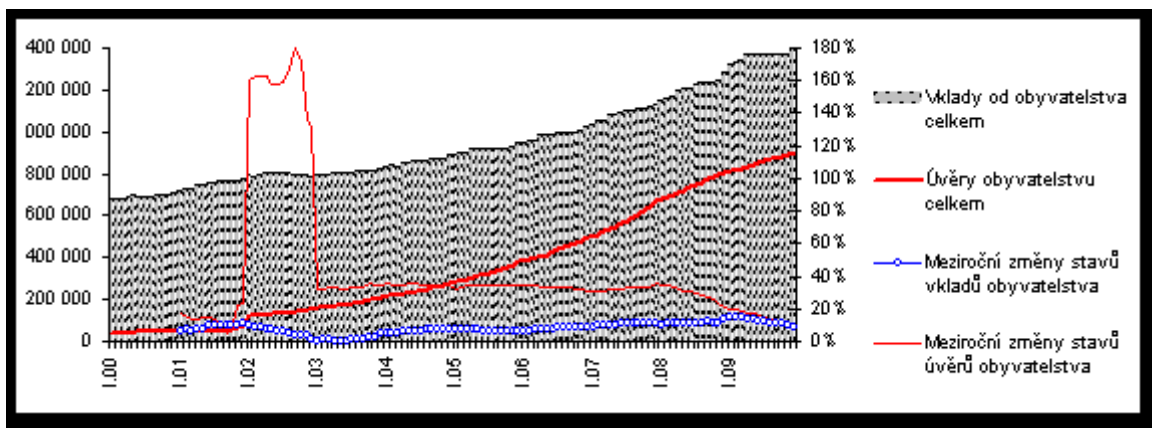
Dle Českého statistického úřadu od r. 2003 neustále rostou i spotřebitelské úvěry a s nimi spojené výdaje domácností za nákupy předmětů dlouhodobé spotřeby. Od roku 1995-2007 vzrůstají přibližně v průměru ročně o 10% , přičemž v letech 2006 a 2007 stouply až o 22%.¹⁹

ČSÚ dále uvádí, že v návaznosti se zvýšeným počtem spotřebitelských úvěrů vzrostl i počet nařízených exekucí týkajících se především sociálně slabších rodin, který každoročně stoupá a v roce 2007 činil dokonce 428 tisíc. Dokonce v databázi „neplatičů“ je přes 580 tisíc lidí, kteří měli v posledních třech letech problém se splácením nejen spotřebitelských úvěrů, ale i jiných svých finančních závazků. V roce 2010 to již bylo přes 700 tisíc.

¹⁹ Tamtéž. cit.18.

Jak ukazuje graf 2, hlavním rysem zadlužování je tedy rychlost.

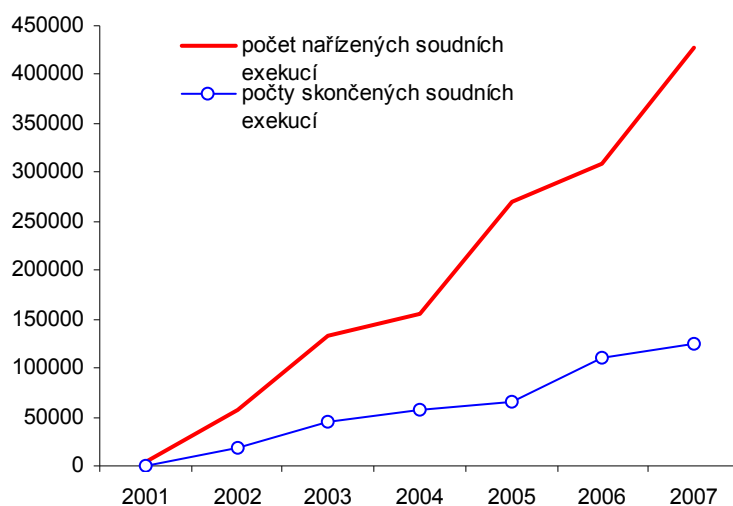
Graf 2

Zdroj: ČSÚ

Graf 3 následně ukazuje i strmý nárůst počtu nařízených a skončených soudních exekucí.

Graf 3

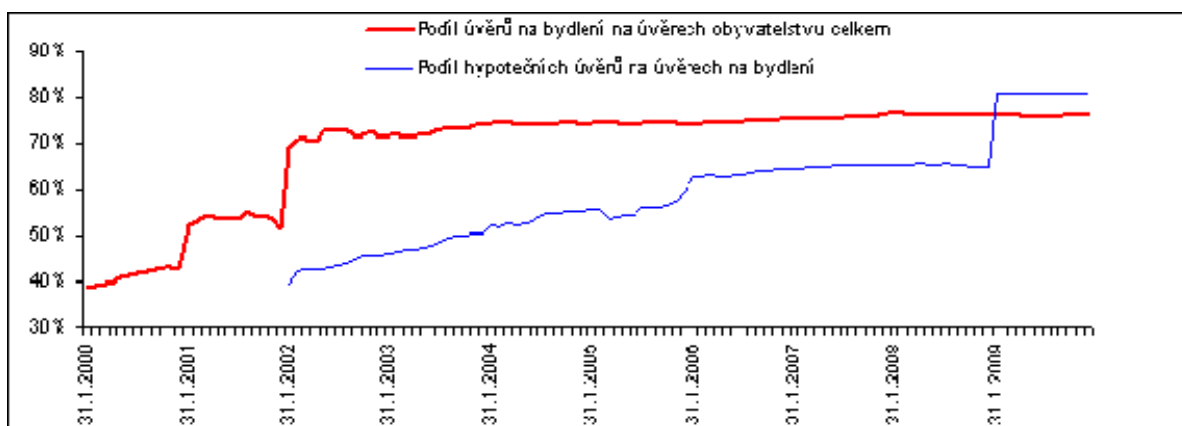

Zdroj: ČSÚ

ČSÚ²⁰ dále uvádí, že v roce 2000 dlužilo obyvatelstvo bankám 39,7 mld.Kč a koncem roku 2009 byl dluh českých domácností u bankovního sektoru 973,5 mld. Kč a u nebankovního sektoru činil 104,1 mld. Kč. Rychlost se zpomalila teprve ve druhé polovině roku 2008 v souvislosti s ekonomickou krizí.

Kromě rychlosti je za další významný rys zadlužování obyvatelstva považována přetrvávající silná dominance úvěrů na bydlení²¹. Jak ukazuje graf 4, od roku 2002 převyšují úvěry na bydlení 70% celkového objemu úvěrů obyvatelstva, přičemž největší podíl byl zaznamenán na přelomu let 2007 a 2008, tedy těsně před nástupem ekonomické krize. Úvěry na bydlení do té doby – v letech 2003-2007 stoupaly každoročně o více než třetinu a hypoteční úvěry o téměř polovinu.

Graf 4:

Zdroj: ČSÚ

Za hlavní motiv zadlužování považuje ČSÚ na straně jedné výraznou orientaci na spotřebu, růst životního standardu a reálné mzdy, odklon od podnájmů ke snaze zajistit si vlastní bydlení, a na straně druhé snadnou dostupnost úvěrů spolu se silným marketingem poskytovatelů půjček.

Teprve s nástupem ekonomické krize došlo ke zpomalení zadlužování. Do ekonomické krize rostla zadluženost o 1/3, v roce 2010 již jen o 6% a pokles stále pokračuje. Podle Ritschelové²² zadluženost sice stále roste, jen se zpomaluje dynamika jejího růstu.

²⁰ Zpráva ČSÚ: D. Dubská: „České domácnosti dluží bilion“, Český statistický úřad [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta120310.doc>

²¹ Tamtéž cit. 18

²² I. Ritschelová – předsedkyně ČSÚ, článek 20.7.2011: „S novými úvěry už Češi brzdi“,

Ginter, Jindřich. Finance. Ritschelová, Iva. *novinky.cz* [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/finance/239492-s-novymi-uvery-uz-cesi-brzdi.html>

Ekonomická krize s sebou přinesla řadu nepříznivých okolností a lidé mají strach ze ztráty zaměstnání, ze snížení příjmu a s tím souvisejících dlouhodobých závazků.

Dle Dubské²³ však “Struktura dluhů obyvatelstva obecně nezakládá v současné době riziko dluhové pasti“. Tato situace by se však mohla změnit pádem realitního trhu, výrazným nárůstem úrokových sazeb a s tím souvisejícím dalším zatížením domácností. Dubská přesto zdůrazňuje, že vnímání rizika zadluženosti je značně individuální, neboť záleží na věku, rodinném a společenském statusu dlužníka a dalších faktorech, v neposlední řadě i na podmínkách půjček, úrokových sazeb a hladině realitního trhu.

1.7. Srovnání se zahraničím

Proces zadlužování se netýká pouze naší republiky. Norská banka²⁴ provedla v roce 2006 analýzu vývoje zadluženosti, která došla k zajímavým výsledkům, mimo jiné k tomu, že došlo k silnému nárůstu dluhu u mladých domácností. Nicméně uvádí, že tato zadluženost domácností může souviset s vysokým podílem vlastníků bytů. Přesto tento výzkum vedl k tomu, že se zjistilo, že zadluženost norských domácností je nejvyšší z celé Evropy. Z evropských zemí se za Norskem umístilo Holandsko a Lucembursko (tamtéž).

²³ Tamtéž.cit 18

²⁴ Publications: Economic bulletin. RIISER, Magdalena a Bjørn VATNE. Www.norges-bank.no [online]. [cit. 2012-01-03]. Dostupné z: http://www.norges-bank.no/upload/import/english/publications/economic_bulletin/2006-02/riiser.pdf

2. Právní rámec

Legislativa upravující výkon rozhodnutí a exekuční řízení v ČR se opírá o:

1) Občanský zákoník²⁵, který upravuje kromě jiného majetkové vztahy fyzických a právnických osob, vztahy mezi těmito osobami a státem. Tato úprava přispívá zejména k ochraně osobnosti a nedotknutelnosti vlastnictví.

2) Občanský soudní řád, na jehož základě soudy projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci a provádějí výkon rozhodnutí, který nebyl splněn dobrovolně.

3) Exekuční řád, který upravuje pravomoci soudních exekutorů a způsoby provádění exekucí.

4) Daňový řád, který upravuje postup správců daní, práva a povinnosti daňových subjektů a třetích osob, které jim vznikají při správě daní.

5) Správní řád, který upravuje postup orgánů moci výkonné a dalších, pokud vykonávají působnost v oblasti veřejné správy. Exekučním správním orgánem je správní orgán, který je podle tohoto nebo zvláštního zákona oprávněn k exekuci.

6) Další vyhlášky a nařízení

Vymezení pojmů:

Věřitel = oprávněný – ten, jehož pohledávka byla přiznána vykonatelným exekučním titulem.

Dlužník = povinný – ten, který dluží a který je povinný podle exekučního titulu provést plnění.

Soudní exekutor – často laicky nazýván „soukromý exekutor“ – soukromá osoba, která je pověřena státem k provádění exekuční činnosti podle exekučního řádu. Musí mít vysokoškolské vzdělání, exekutorské zkoušky a je veden v exekutorské komoře. Řídí se exekučním řádem a občanským soudním řádem. Svou činnost vykonává za úplatu.

Vykonavatel – zaměstnanec soudu nebo soudního exekutora, který fyzicky provádí výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí a vyklizení. Nepožaduje se u něj právní vzdělání.

²⁵ Jedná se o zákon 40/1964 sb. dosud užívaný. V době shromažďování podkladů pro tuto práci platil tento, avšak prezident republiky již podepsal nový zákon, který nabude účinnosti až 1.ledna 2014

Soudní vykonavatel vykonává rozhodnutí nařízené soudem přesně podle usnesení, které vyhotovuje vyšší soudní úředník popř. soudní tajemník. Řídí se Občanským soudním řádem.

2.1. Občanský zákoník

V době shromažďování podkladů pro tuto práci platil Občanský zákoník – zákon č. 40/1964 Sb., který je nejdůležitějším předpisem soukromého práva. Je prvním pilířem dluhové legislativy, protože kromě jiného upravuje majetkové vztahy fyzických a právnických osob jak mezi sebou tak i mezi nimi a státem.

Dále upravuje mimo jiné způsobilost k právním úkonům, promlčení, společné jmění manželů, nejčastější druhy smluv např. smlouvu o půjčce, spotřebitelské, kupní a nájemní smlouvy, dále dědická práva a dědictví, a pro dlužní problematiku důležité i závazkové právo.

Způsobilost k právním úkonům je vymezena v zákoníku v Hlavě II – Účastníci občanskoprávních vztahů. Pro praxi soudního vykonavatele je důležitý § 9, který praví, že nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. V mé praxi to znamená, že pokud v rámci výkonu rozhodnutí (při exekuci) navštívím dlužníka a otevře dítě, které je samo doma a není mu ještě ani 15 let, výkon rozhodnutí neprovedu do doby, než bude v bytě přítomen dlužník či jiná dospělá osoba.

Soudní vykonavatel se může setkat s námitkami dlužníků, že dluh je promlčený. Zákon stanovuje promlčecí dobu, která je obecně tříletá, pokud není zákonem stanovena jiná zvláštní úprava. Zde je nutné, aby si dlužníci uvědomili, že bylo-li právo na zaplacení určité částky věřiteli přiznáno pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu, promlčuje se až ve lhůtě deseti let ode dne nabytí právní moci exekučního titulu. Totéž platí, jestliže dlužník uzná písemně dluh co do důvodu i výše, kdy promlčecí desetiletá doba běží ode dne, kdy k uznání došlo. Navíc běh promlčecí doby se staví u práva, které bylo pravomocně přiznáno, a pro které byl nařízen výkon rozhodnutí, čili exekuce.

Občanský zákoník také upravuje spoluvlastnictví a společné jmění. Manželé, kteří si neupravili společné jmění manželů např. předmanželskou smlouvu notářským zápisem nebo soudním rozhodnutím, a přesto tvrdí, že sepisovaná věc je výlučně ve vlastnictví druhého z manželů než na kterého je veden výkon rozhodnutí, vykonavatel k tomuto tvrzení nepřihlíží.

Část VII. Občanského zákoníku upravuje dědění a s ním i spojený přechod dluhů. Zde je nutné si uvědomit, že smrtí zůstavitele přijímají dědici nejen majetek, ale přecházejí na ně i zůstavitelovy dluhy do výše nabytého dědictví.

Závazkové právo najdeme v části VIII. zákona č. 40/1964 Sb.

Závazkové právo upravuje právně vztah mezi věřitelem a dlužníkem v rámci občanskoprávních vztahů, resp. fyzických a právnických osob, majetkové vztahy mezi těmito osobami a státem, vymezuje jejich práva a povinnosti ve smyslu právo věřitele na plnění od dlužníka a povinnost dlužníka splnit závazek. V závazkovém právu jsou stanoveny podmínky pro změnu v osobě věřitele nebo dlužníka.

2.2. Občanský soudní řád

Občanský soudní řád²⁶ je základním předpisem, který upravuje postup soudu a účastníků v řízení o výkonu rozhodnutí..

Pokud dlužník svůj dluh nesplácí, má oprávněný možnost vymáhat tento dluh exekučně.

Občanský soudní řád pak upravuje podmínky řízení, které se týkají vymáhání. Řízení se zahajuje na návrh, který musí mít obecné náležitosti zákonem stanovené.

Oprávněný podává k příslušnému soudu podle trvalého bydliště povinného „Návrh na vydání platebního rozkazu“, ke kterému doloží všechny náležitosti. Kromě obecných náležitostí, uvedených v § 42, musí návrh obsahovat i jméno, příjmení a bydliště účastníků, popř. jejich rodná čísla a zástupce, dále rozhodující skutečnosti a důkazy, jichž se dovolává a musí být zde patrné, čeho se navrhovatel domáhá. (§ 79). Pokud platební rozkaz nebyl doručen do vlastních rukou žalovaného, soud platební rozkaz zruší a nařídí jednání. Pokud si žalovaný platební rozkaz převezme a podá včas odpor, ruší se platební rozkaz přímo ze zákona a soud nařídí jednání. Pokud je vydán platební rozkaz nebo rozsudek ve prospěch oprávněného, který nabude právní moci a povinnému marně uplyne lhůta k plnění, může oprávněný podat návrh na výkon rozhodnutí. pro vymožení příslušné částky.

Soud rozhoduje rozsudkem nebo usnesením nebo platebním rozkazem. V řízení o výkonu rozhodnutí však rozhoduje pouze usnesením.

²⁶ Zákon č. 99/1963 Sb.

Občanský soudní řád vymezuje opravné prostředky a stanovuje situace, za kterých je možné je uplatnit.

Soudní vykonavatelé se řídí zejména Občanským soudním řádem, částí VI. Výkon rozhodnutí ukládající zaplacení peněžité částky se nařizuje usnesením a lze jej nařídit jen na návrh oprávněného, ve kterém oprávněný musí uvést, jakým způsobem má být výkon rozhodnutí proveden v souladu s § 261. Jedná se o nucené plnění povinnosti. Výkon rozhodnutí provádí vždy soud.

Při výkonu praxe se vykonavatelé mohou setkat s tvrzením dlužníků, proč jim nějak není oznámeno, že mají dluh a je na ně vedena exekuce, že by jej přišli zaplatit. Podle § 325 odst.1 se usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí prodejem movitých věcí doručí až při výkonu. Nesmí se doručit dříve, protože by mohl být zmařen účel výkonu rozhodnutí.

Občanský soudní řád dále vymezuje způsoby výkonu rozhodnutí.

Pokud výkon rozhodnutí ukládá zaplacení peněžité částky lze jej provést:

- srážkami ze mzdy
- příkázáním pohledávky z účtu povinného
- příkazem k výplatě z účtu u peněžního ústavu
- prodejem movitých věcí a nemovitostí
- prodejem podniku
- zřízením soudcovského zástavního práva k nemovitostem.

Pokud chce oprávněný peněžitou částku vymáhat soudem, musí v návrhu uvést, jakým z uvedených způsobů chce exekuci provést.

V případě podání návrhu na výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy, je podstatnou náležitostí návrhu označení toho, vůči komu má povinný nárok na mzdu (plátce mzdy).

Je-li podán návrh na výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky, je jeho podstatnou náležitostí označení peněžního ústavu a čísla účtu povinného.

Jedná-li se o návrh na výkon rozhodnutí příkazem k výplatě z účtu u peněžního ústavu, nemusí být peněžní ústav jmenován a soud usnesením přikáže nejmenovanému peněžnímu ústavu, aby po předložení tohoto usnesení spolu s příkazem k výplatě odepsal peněžní prostředky z účtu povinného až do výše vymáhané částky včetně příslušenství a vyplatil je oprávněnému. To vše za předpokladu, že povinný má u tohoto ústavu účet.

Za předpokladu, že oprávněný podá návrh na výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí, může ale nemusí, být v návrhu výslovně určeno, které věci mají být prodány.

Při podání návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí prodejem nemovitosti, musí oprávněný v návrhu označit nemovitost v souladu s katastrálním zákonem a také doložit výpisem z katastrálního úřadu, že povinný je vlastníkem předmětné nemovitosti.

Při prodeji podniku, musí oprávněný taktéž označit podnik, jehož prodej navrhuje a zároveň doložit, že se jedná o majetek povinného.

Výše uvedené způsoby výkonu rozhodnutí, tj. srážky ze mzdy, přikázání pohledávky z účtu povinného, příkaz k výplatě z účtu u peněžního ústavu, prodej movitých věcí a nemovitostí, prodej podniku - vedou k úhradě.

Způsob výkonu rozhodnutí zřízením soudcovského zástavního práva k nemovitostem slouží jen k zajištění pohledávky oprávněného, nemá tedy uhrazovací funkci.

Jeden návrh lze podat pouze na jeden způsob výkonu rozhodnutí, ale přitom mohou být podány všechny návrhy v souběhu a musí v nich být uveden vždy odlišný způsob výkonu rozhodnutí.

V mé praxi provádím vlastní výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí. Provedení výkonu rozhodnutí upravuje § 323 a následující Občanského soudního řádu. Občanský soudní řád vymezuje i podmínky, za kterých může dojít k zastavení výkonu rozhodnutí v § 268-269.

Soudní vykonavatel musí často navštívit dlužníka i v místě, kde nemá své trvalé bydliště, ale zdržuje se tam. K námitkám dlužníků, že toto není jejich byt, že zde nemají trvalé bydliště nemůže přihlídnout, protože adresa trvalého pobytu není podmínkou k upuštění od provedení výkonu rozhodnutí. Podle § 325 se sepisují movité věci v místě, kde je povinný může mít.

Pro dlužníky a výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí je podstatné, že § 321-338 vymezují podmínky pro tento způsob vymáhání. Je zde uvedeno, které věci nepodléhají výkonu rozhodnutí. Jedná se však o demonstrativní výčet, resp. výkonem rozhodnutí nelze postihnout ty věci, které povinný nezbytně potřebuje k uspokojení svých potřeb. Vykonavatel tedy na místě posuzuje vhodnost či nevhodnost pojmoutí věcí do výkonu rozhodnutí a vhodné věci na místě sepisuje a označuje.

Naopak Slovenská republika²⁷ taxativně vyjmenovává věci, které jsou z exekuce vyloučené mj. lednice, sporák, pračka atd.

Pokud nastane situace, kdy jsou na místě sepsány a označeny movité věci, o kterých dlužník tvrdí, že nejsou jeho, nebo třetí osoba tvrdí, že jsou její, tak pokud neprokáže bez

²⁷ Zbierka Zákonov SR, Exekučný poriadok , predpis 233/ 1995 Z.z. §115 odst.2

pochybností na místě své vlastnictví například fakturou, je o tom učiněn záznam a ten, který tvrdí, že je vlastníkem sepsaných věcí, je soudním vykonavatelem poučen, že si může u soudu podat návrh na vylučovací žalobu dle § 267. O vyloučení věcí ze soupisu rozhoduje soud v soudním řízení.

Pokud se musí postihnout majetek, který je ve společném jmění manželů, upravuje tuto situaci občanský soudní řád § 262 písmeno a,b. Manželé si musí uvědomit, že pokud jde o dluh, který vznikl jen jednomu z manželů za trvání manželství, tak za něj ručí oba manželé a pohledávka může být uspokojena ze společného jmění manželů. Zároveň se nepřihlíží ke smlouvě, kterou je zúžen společný majetek a která vznikla v době vzniku vymáhané pohledávky.

Není-li dluh do nařízení dražby zaplacen, movité věci jsou soudem odhadnuty a prodávají se ve veřejné dražbě a vyvolávací cenou je 1/3 odhadní ceny. Pokud se dražbou nepokryje celý dluh a náklady, dluh stále trvá a oprávněný má nárok během 10-ti let od právní moci a vykonatelnosti zažádat o další výkon rozhodnutí.

V případě, že oprávněný chce, aby jeho pohledávku vymáhal soudní exekutor a ne soud, podává tento návrh přímo exekutorovi, kterého si zvolí a ten požádá soud, aby jej pověřil provedením.

2.3. Exekuční řád

Do roku 2001 byl výkon rozhodnutí možný pouze dle Občanského soudního řádu. V roce 2001 byl přijat zákon č. 120/2001 Sb. o soudních exekutorech a výkonu exekuční činnosti (exekuční řád), který nabyl účinnosti 1.9.2001 a do současné doby prošel ještě řadou novelizací.

Do právního řádu ČR se tak dostal nový způsob vymáhání pohledávek, který vymáhání v mnohém usnadnil, nicméně na druhou stranu přibylo množství přehmatů a stížností na soudní exekutory. Lidé si často stěžují na exekutora tím, že exekuce je neoprávněná. Je však nutné, aby si uvědomili, že exekuci nařizuje pouze a jen soud a soud pověřuje soudního exekutora provedením exekuce. Exekutorovi tedy ani nepřísluší zkoumat vznik exekučního titulu. Jak uvádí JUDr. Jana Tvrdková²⁸, jedná se „...výhradně o pohledávky

²⁸J. Tvrdková – prezidentka Exekutorské komory ČR, „Alarmující statistika exekucí“, Aktuality. TVRDKOVÁ, Jana. *Exekutorská komora České republiky* [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z: <http://ekcr.cz.gds97.active24.cz/1/aktuality-pro-verejnost/251-alarmujici-statistika-exekuci?w=>

vyplývající z pravomocných rozhodnutí soudů či jiných orgánů veřejné moci, a to v době, kdy již uplynul čas pro dobrovolné splnění povinností v nich uložených.“ Dále cituji : „Exekuce se stávají trendem, běžným řešením platební neschopnosti či neochoty dlužníka platit své dluhy. Mít dluhy je normální, nesplácet dluhy však má své důsledky.“ Dlužník si však může stěžovat na postup exekutora.

Na základě informací z exekutorské komory²⁹ bylo v roce 2011 podáno asi 2300 podnětů, z toho bylo nutno prověřit 500 podnětů. Z tohoto čísla jich bylo 20 důvodných. V tomto roce (2011) podal předseda kontrolní komise 4 kárné žaloby. 10 x byla udělena pokuta, 5x napomenutí a 3x písemné napomenutí, 1 exekutor byl odvolán – to vše se týkalo celkem 10-ti exekutorů.

Následující tabulka ukazuje, že v roce 2009-2011 byli exekutoři shledáni kárně vinnými v 18 případech z 81 rozhodných věcí.

	<i>kárné žaloby podávané u NSS ČR</i>	<i>z toho zastaveno (např. zpětvzetí)</i>	<i>nevinen</i>	<i>vinen</i>	<i>nerozhodnuto</i>
<i>2009</i>	74	43	2	5	24
<i>2010</i>	16	6	5+1 (částečně)	4+1 (částečně)	0
<i>2011</i>	21	6	1	8	6

Zdroj: Exekutorská komora ČR

Mluvčí Exekutorské komory ČR Mgr.P.Báčová³⁰ uvádí: „V žádném případě tedy nelze říct, že každý třetí exekutor na sobě má kárnou žalobu. Skutečně kárně odsouzeným je každý čtrnáctý exekutor, resp. necelých 7 % stavu.“

Soudní exekutor má volnější ruku při vymáhání pohledávek, protože vymáhá všemi možnými dostupnými prostředky, prověřuje zaměstnavatele, banku, účty, spoření, movitý i nemovitý majetek atd. Důležité je, že v návrhu oprávněného nemusí být uvedeno, jakým způsobem chce oprávněný exekuci provést. Soudní exekutor se při výkonu exekuční činnosti musí řídit Exekutorským řádem a Občanským soudním řádem.

²⁹ e-mailová korespondence s mluvčí Exekutorské komory ČR Mgr.Petrou Báčovou ze dne 20.2.2012, příloha č.

1

³⁰ Tamtéž. cit.29

Mezi stížnosti dlužníků patří i stížnost na to, že exekuce je nepřiměřená, např. pro malý dluh, který se dal řešit srážkou ze mzdy nebo obstavením účtu, byla zabavena nemovitost, jejíž hodnota mnohokrát převyšovala výši dluhu včetně nákladů. Dnem 1. listopadu 2009 nabyla účinnosti novela exekučního řádu, která mimo jiné přinesla institut přiměřenosti, který upřednostňuje způsob vymáhání peněžité pohledávky příkázáním pohledávky z účtu, nebo srážkami ze mzdy. . Exekutor nejprve musí vyčerpat tyto prioritní způsoby exekuce a teprve pak , jsou-li tyto způsoby bezvýsledné, dojde k obstavení majetku dlužníka, což je až poslední možnost.

Exekutorská komora vede centrální evidenci exekucí a eviduje pravomocná usnesení o nařízeních, zastaveních, odklad exekuce, dražební vyhlášky atd. Jedná se o veřejný seznam na internetu (www.ceecr.cz).

2.4. Ostatní možnosti upravující exekuční řízení

Další legislativou, která upravuje exekuční řízení, je daňový a správní řád.

2.4.1. Daňový řád

Zákon 280/2009 Sb. upravuje postup správců daní, práva a povinnosti daňových subjektů a třetích osob, které jim vznikají při správě daní (§ 1). Dle § 175 může správce daně vymáhat nedoplatek daňovou exekucí nebo prostřednictvím soudu či soudního exekutora, popř. v insolvenčním řízení nebo veřejnou dražbou.

Při daňové exekuci se postupuje podle občanského soudního řádu, pokud nestanoví tento zákon jinak.

2.4.2. Správní řád

Zákon 500/2004 Sb. upravuje postup orgánů moci výkonné a správních orgánů. Exekučním správním orgánem je správní orgán, který je podle tohoto, nebo zvláštního zákona, oprávněn k exekuci.

Ve své praxi se setkávám s exekucí přímým vynucením formou vyklizení dle § 121, kdy návrh na vyklizení podává Městská část (MČ Praha 3).

3. Sociální souvislosti a dopady

3.1. Možné příčiny zadlužování

Zadlužování rodin či jednotlivců má mnoho příčin. Asociace občanských poraden³¹ dělí příčiny zadlužování na vnější a vnitřní. Za vnitřní příčiny, tedy ty, za které si mohou dlužníci sami, považuje především jednání plynoucí z nedostatečné úrovně finanční gramotnosti a dále snahu o udržení životního standardu, investici do bydlení, nízký příjem, dluhy v rámci rodiny a spirálu půjček.

Za vnější příčiny, způsobené především samotnou společností a legislativou, uvádí již výše zmíněné postupy nebankovních subjektů, nedostatečnou osvětu, masivní kampaň poskytovatelů půjček, zadlužení vlivem nenadálé sociální události, zadlužení vyplývající ze společného jmění manželů a některé další.

Skalický³² odpovídá na otázku „nejčastějších příčin extrémní zadluženosti domácností“ kombinací několika příčin. Nejčastěji se jedná o kombinaci podepsání nevýhodné smlouvy a zásah dalšího faktoru, resp. nějaké sociální události v rodině.

Kromě výše uvedené absence finanční gramotnosti a špatných finančních návyků, považuji z hlediska své praxe za jedno z největších rizik ztrátu zaměstnání nebo dlouhodobou pracovní neschopnost. Pokud člověk nemá vytvořeny dostatečné rezervy na pokrytí výdajů, právě ztráta příjmu, či jeho výrazné dlouhodobé snížení, jej může dostat do finančních problémů. Pokud nějaké dluhy v této chvíli má a dosud je řádně splácel, může nastat situace, že bez finanční rezervy na další splácení mít nebude. Soudní vykonavatelé se v praxi mohou setkat s lidmi, kteří se nově zadlužili právě proto, aby mohli své závazky z minula splácat. Že se jedná o častý jev potvrdila i pracovnice OP Remedium³³. Pokud jsou nezaměstnaní vedeni na úřadě práce, jsou jim po splnění podmínek zákona o zaměstnanosti vypláceny dávky v nezaměstnanosti a stát za ně platí zdravotní pojištění. Existují však i situace, kdy jsou lidé z různých důvodů nezaměstnaní a zároveň neevidovaní na úřadech práce. Takové situace se mohou vázat s dalšími sociálními problémy. Čím déle je člověk nezaměstnaný, tím hůře se

³¹ Asociace občanských poraden. *obcanskeporadny.cz* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://i.iinfo.cz/files/akceweby/132/katerina-plhakova-obcanske-poradny.pdf>

³² S. Skalický-ředitel Asociace občanských poraden, rozhovor v Radiožurnálu z 20.5.2011
Radiožurnál: Dvacetminut. [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/dvacetminut/_zprava/895976

³³ Osobní rozhovor s pracovnicí občanské poradny Remedium Kristynou Krušinskou konaný dne 15.2.2012. Pracovnice dále uvádí, že tito lidé často „vytloukají klín klínem“. Příloha č. 2

stává zaměstnatelným. Postupně ztrácí sociální kontakty, pracovní návyky a dovednosti. Vznikají mu další dluhy - například u zdravotní pojišťovny nebo na sociálním zabezpečení.

Nezaměstnanost se tak stává sociální událostí protože nezaměstnaný, zejména dlouhodobě nezaměstnaný, nemá zdroj obživy a nemá ani možnost jej získat na trhu práce (Tomeš, 2010).³⁴

Hned za nezaměstnaností lze jako další možnou příčinu zadlužování uvést rozvod, který s sebou přináší pro zúčastněné kromě emocionálních i nemalé ekonomické problémy.

Tyto problémy jsou často spojeny i se ztrátou bydlení. Pokud se jedná o rodinu s nezletilým dítětem, stává se z jednoho rodiče samoživitel. Vrbková³⁵ popisuje následky takového rozvodu, kdy se z bývalého manžela stal člověk žijící na okraji společnosti, který neplatil alimony a byl zcela bez prostředků. Autorka převzala na sebe s rozvodem i dluhové závazky, neboť dluhy z manželství jsou společné a nerozdílné.

Kodymová, Koláčková³⁶ (2005) zdůrazňují, že velkým problémem pro osamocené rodiče je nedobytnost výživného. Tito rodiče jsou ekonomicky znevýhodněni a jsou ohroženi rizikem chudoby.

Další příčinou zadlužování může být i dlouhodobá nemoc či úraz. Nemocný člověk může potřebovat kromě pomoci jiné osoby nebo služby i peněžní pomoc. Nemoc se tak stává sociální událostí. (Tomeš, 2010)³⁷. Králová³⁸ popisuje právě situaci, kdy klienta samoživitele zasáhla sociální událost v podobě nemoci a on s nemocenskou a částečným invalidním důchodem se spolu se synem pohybují nad hranicí státem uznávané chudoby a potřeby, přičemž téměř celý rozpočet domácnosti padne na exekuce.

Za vysoce rizikové lze považovat chování dlužníka, který, když si neví rady se svými dluhy, si vezme další půjčku, aby rychle splatil aktuální splátku. Tomu napomáhají i výše zmíněné půjčky od nebankovních subjektů, tzv. rychlé půjčky. Dlužník se tak dostává do tzv. dluhové spirály.

Z hlediska budoucnosti má na zadluženost konkrétní domácnosti vliv i výchova v dané rodině. Jak píše Hayesová (2007) : „Rodina poskytuje dětem prostředí, v němž probíhá jejich učení, a děti velmi snadno přejímají postoje a myšlenky lidí ve svém okolí.“³⁹

³⁴ I.Tomeš: „Úvod do teorie a metodologie sociální politiky“ Praha:Portál, 2010, s.282

³⁵ L.Vrbková: „Už nikdy dlužníkem“ – autorka je prvním dlužníkem v České republice, který využil insolvenčního zákona

³⁶ P.Kodymová, J.Koláčková: „Sociální práce s osamocenými rodiči“ in O.Matoušek,J.Koláčková,P.Kodymová: „Sociální práce v praxi, s. 45

³⁷Tamtéž cit. 34, s. 282

³⁸ KRÁLOVÁ, L. a kol. *Krotitelé dluhů: Průvodce vaším rodinným rozpočtem.* s. 105-120

³⁹ N.Hayesová: „Základy sociální psychologie“, Praha: Portál, 2007, s.100

Mezi vnitřní příčiny lze dále řadit i například závislost na návykových látkách – např. alkoholismus, narkomanie, závislost na gamblerství, nebo jistou apatii plynoucí ze zdánlivě bezvýchodné situace dlužníka.

Jedním ze způsobů, jak se může člověk i nevědomky stát dlužníkem je, že se přestěhuje a nezmění si trvalý pobyt na novou adresu, popř. si nezajistí na poště tzv. dosílku, nenahlásí to na zdravotní pojišťovně apod. Lze se jen domnívat, zda to bylo ze spekulativních důvodů, aby bylo znesnadněno jeho nalezení a majetková postižitelnost, nebo zda šlo skutečně o neúmyslné opomenutí. Následky jsou však nicméně stejné. Tito lidé se tak totiž nemusí dozvědět o tom, že jej věřitel vyzval k zaplacení, nebo že byl vydán platební rozkaz. Dochází pak k tzv. fiktivnímu doručení. Na adresu trvalého bydliště navíc odesílají úřady dokumenty ze své úřední povinnosti.

3.2. Následky zadlužení, resp.předlužení

Za největší problém, ke kterému vede zadlužování, lze považovat hrozbu sociálního vyloučení předluženého jedince.

Slovník sociální práce⁴⁰ definuje sociální vyloučení jako „nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt.“ Dále uvádí, že to „ Fakticky znamená život v chudobě, bez účasti na trhu práce(u mladých lidí bez účasti na systematickém vzdělávání), bez přiměřeného bydlení, bez dostatečného příjmu, obvykle v izolaci či v malé slupině podobně deprivovaných lidí pohybujících se na okraji společnosti.“

Jedním z následků předlužení je tedy chudoba. Chudoba je však pojem relativní. Jak uvádí Tomeš⁴¹(2010) „v každé společnosti se vyskytují relativně chudí lidé. Dále uvádí, že jedním z indikátorů chudoby jsou právě nezaplacené účty, nesplacené půjčky, dlouhodobé finanční závazky a jejich dynamika.

S chudobou bývá často úzce spojena výše zmiňovaná nezaměstnanost, protože dlouhodobě nezaměstnaní se vedle bezdomovců, lidí bez kvalifikace a rodin s malými dětmi mezi chudými vyskytují nejčastěji. Dlouhodobou nezaměstnaností je zvýšeno riziko ztráty kvalifikace, pracovních návyků, a jak Tomeš dále uvádí, i získaný zvyk žít ze sociálních dávek. Následkem může být upadnutí do sociální pasti. Nezaměstnanost má nepříznivý vliv jak na duševní, tak tělesné zdraví jedince. Tento vliv je o to větší, pokud se jedná zároveň o

⁴⁰ Tamtéž.cit.7. s. 205

⁴¹ Tamtéž cit.34 s.254 –262

předluženého jedince. Jak uvádějí Kodymová, Koláčková⁴² (2005) může psychické napětí, stres a úzkost z otevřené budoucnosti, ztráty naděje, jistoty a bezpečí vést dokonce i k sebevražednému jednání.

Jako sociální důsledky nezaměstnanosti uvádějí autorky dále ztrátu sociálního statusu resp. prestiže, snížení životní úrovně, sociální izolaci. Všechny jmenované důsledky lze vztahovat nejen na nezaměstnaného, ale i na předluženého jedince.

Dalším následkem předlužení, resp. ztráty schopnosti splácet své závazky, který také úzce souvisí se sociálním vyloučením, může být ztráta bydlení. Lidé s žádným příjmem, nízkým příjmem či příjmem, který padne na exekuci, jsou nejohroženější skupinou, protože si často nemohou dovolit platit standardní nájemné. Tito lidé neplatí ani za služby s nájmem spojenými, jako je plyn a elektřina. V důsledku neplacení nájemného pak dochází k jejich vystěhování.

Ve své praxi soudní vykonavatelky na Praze 3 se setkávám s tím, že lidé, kteří jsou vystěhováváni z obecních bytů v důsledku dlouhodobého neplacení nájemného, bývají vystěhováváni s tzv. náhradou, což v praxi znamená, že jim městská část Praha 3 na 14 dní zaplatí ubytovnu. Je pouze na nich, zda ji využijí či nikoliv. Tato pomoc dává lidem určitou možnost a čas vyrovnat se se ztrátou bydlení. Jedná se o významnou pomoc právě v psychice zadluženého, který se neocitne ze dne na den na ulici, ale má ještě možnost se na tuto situaci připravit. Je však evidentní, že pouhým vystěhováním pro neplacení nájemného, dlužníkovi dluh na nájemném nezaniká, ale nese si jej s sebou. Schwarzová⁴³(2005) uvádí příklad Rakouska, kde v této oblasti působí organizace FAWOS, která úzce spolupracuje s městem Vídní. Tato organizace kontaktuje nájemníky ohrožené vystěhováním a poskytuje jim komplexní poradenství, pomáhá vyjednávat s pronajímateli, pomáhá vytvořit individuální finanční plán a může poskytnout ve výjimečných případech i jednorázovou finanční výpomoc. Schwarzová dále uvádí, že díky této organizaci je městský rozpočet v této oblasti mnohem méně zatížen, než kdyby financoval náročné reintegrační programy.

Výše uvedené následky zadlužování mají spojitost s psychickými problémy jedince. Kalvoda⁴⁴(2009) uvádí, že dluhy se netýkají jen jedince, ale celé jeho rodiny, netýkají se jen jeho majetkových a finančních poměrů, ale i základních životních potřeb. Nenaplnění těchto

⁴² P.Kodymová, J.Koláčková: „Sociální práce s nezaměstnanými“ in O.Matoušek,J.Koláčková,P.Kodymová: „Sociální práce v praxi“ Praha: Portál 2005, s.299-312

⁴³ G.Schwarzová: „Sociální práce s bezdomovci“ in O.Matoušek,J.Koláčková,P.Kodymová: „Sociální práce v praxi, Praha: Portál 2005, s. 322

⁴⁴ Kalvoda H.,socialniprace.cz [online]. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/socprac0209web-090708113458.pdf>

potřeb může vést k silnému stresu, různým somatickým nebo psychickým onemocněním, k pokusům o sebevraždu. Celkově se jedná o krizi. Výraz „krize“ se podle Slovníku sociální práce (2008, s.90) používá k označení stavu, který je subjektivně vnímán jako bezmoc, neschopnost se s událostí vyrovnat obvyklými způsoby a v obvyklém čase. Jako obecné vnější spouštěče krize označuje Slovník sociální práce ztrátu, změnu a nutnost volit.

Za ztrátu lze kromě jiného považovat ztrátu stabilního finančního příjmu, zaměstnání, domova. Změna se váže například ke změně společenského postavení. Nutnost volit se týká volby mezi dvěma stejně nežádoucími možnostmi. Vodáčková⁴⁵ (2002,2007) uvádí tabulku životních událostí, které mohou vést ke krizi. Patří sem mj. ztráta zaměstnání, změna životních podmínek, změna finančního stavu, půjčka vyšší než jeden průměrný roční plat, úraz nebo vážné onemocnění.

To jsou jen některé z životních událostí, které mohou vést ke krizi.

Ve své praxi se setkávám s předluženými lidmi, kteří se často na svou situaci již adaptovali. Nepřipouští si problémy spojené s jejich předlužeností, nesnaží se je řešit a jsou k řešení svých problémů apatičtí. Dovolím si hovořit, že se mohou nacházet v krizi, která má latentní charakter. Jak píše Lucká⁴⁶ (2003), latentní krize může časem vyvolat krizi zjevnou např. v podobě užívání návykových látek nebo alkoholismus.

Mezi největší rizika patří dopad dluhů na rodinu, především na děti. Je to z několika důvodů. Jak bylo zmíněno výše, děti přebírají modely rodičů a ve svém životě pak fungují tak, jak byly naučeny. Je pravděpodobné, že v budoucnu budou náchylnější k ocitnutí se v dluhové pasti. Další důvod je ten, že dítě si může mezi vrstevníky připadat špatně, ostrčeně, mohou se mu posmívat, často se nemůže zúčastňovat společných vrstevnických - například školních - aktivit, neboť finanční situace rodiny mu to nedovoluje. Rodiče také už nemusí mít kapacitu se dítěti věnovat. Tento nedostatek může být způsoben neustálým finančním stresem. Velmi nebezpečná je již zmíněná situace, kdy kvůli dluhům přijde rodina o bydlení. Zde pak hrozí odebrání dětí a jejich umístění do ústavu či jiného sociálního zařízení.

⁴⁵Vodáčková D. a kol.: „Krizová intervence“. Praha: Portál, 2007, s. 33

⁴⁶ Lucká Y.: „Krizová intervence“ in O.Matoušek a kol.: Metody a řízení sociální práce.Praha: Portál 2003. s. 124

4. Sociální práce s dlužníky

Sociální pracovníci, kteří se zabývají a řeší dluhovou problematiku, se ve své práci, v rámci preventivních programů, mohou zaměřit například na děti z dětských domovů, děti ze základních a středních škol, na samotné pedagogy.

Dalšími skupinami jsou lidé, kteří přicházejí z výkonu trestu nebo jim byl uložen peněžitý trest, důchodci, nezaměstnaní, neúplné rodiny apod.

4.1. Možné cílové skupiny

Cílovou skupinou pro sociální pracovníky pracující v oblasti zadluženosti, mohou být například z hlediska prevence :

- Děti z dětských domovů. Dle Občanské poradny Remedium⁴⁷ je právě toto velmi ohrožená skupina, neboť tyto děti nemají příležitost samostatně s penězi nakládat.

- Děti základních a středních škol. Jak bylo řešeno výše, děti často přejímají rodičovský vzor chování. Pokud v rodině chybí zodpovědný přístup k nakládání s penězi, je nutné se do budoucna pokusit děti k této zodpovědnosti přivést.

- Pedagogové. Z výše uvedených bodů vyplývá, že cílovou skupinou se mohou stát i pedagogové z toho důvodu, aby uměli finanční gramotnost učit. (Remedium, tamtéž)

Další cílovou skupinou mohou být klienti vracející se z výkonu trestu, dále ti, kteří vykonávají alternativní trest, nebo ti, kterým byl uložen peněžitý trest.

Za typickou cílovou skupinou lze považovat klienty s nižšími příjmy, kteří mají více dluhů u více subjektů, klienty, kteří často nemají přehled komu a kolik dluží. Patří sem rodiny a lidé, kteří nezvládají hradit své dosavadní závazky a pod hrozbou exekuce si přiberou další dluhy, aby svůj původní závazek nějak rychle uhradili. Dostávají se tak do tzv. dluhové spirály.

⁴⁷ Radniční noviny městské části Prahy 3, 11/2011, s.8 - 9

4.2. Typologie klientů dlužníků

Občanská poradna Remedium⁴⁸ rozlišuje klienty dlužníky (dále jen klienty) dle strategií řešení své situace, dle řešení problému a dle typu věřitele:

Podle situace rozlišujeme:

- Klient hospodář . Jedná se o klienta, který ke svému dluhu přistupuje zodpovědně.

Jejich dluhy nebývají velké, často se jedná o nějakou zapomenutou pokutu nebo penále. Tito lidé jsou schopni svůj dluh během krátké doby uhradit.

- Klient hazardér. Tento klient své dluhy příliš neřeší. Půjčuje si a nehledí na fakt, zda už nějaké dluhy má.

- Klient stratég. Tito lidé přistupují k dluhům tak, že přemýšlí, budou-li mít na splátky. Nemají však ošetřené všechna rizika.

- Klient v krizi. Tento klient má obstavené účty, má akutní nedostatek příjmů a další problémy, které se na dluhy váží.

- Klient zachránce. Jedná se o klienta, který se zadlužil, aby pomohl svým blízkým. Může se jednat o ručitele. Také se může jednat o člověka, který se zadluží kvůli svému, často již zadluženému partnerovi, a který doufá, že tak pomůže svému vztahu.

- Klient na hranici zákona. Tito lidé přemýšlí jak to udělat, aby se zbavili dluhů hned. Jejich jednání pak může vést k poškození věřitele. Do této kategorie můžeme zahrnout i klienty, kteří dlouhodobě dluží na výživném, nebo falšují údaje, když si úvěr berou.

Dále lze rozlišit klienty dle řešení (tamtéž):

- Klienti, kteří chtějí a mohou svůj dluh splácet. Zde hraje důležitou roli motivace, neboť tito klienti se mohou za svůj dluh stydět a tím jsou i motivováni ke splácení. Velkou roli může hrát i to, že jejich motivace může úzce souviset s hrozbou zabavení majetku.

- Klient nemůže splácet. Na základě své praxe usuzují, že tito lidé žijí na hranici chudoby, nemají žádný postižitelný movitý majetek, žijí z dávek.

- Klient nechce splácet. Tito lidé dovedou využívat platné legislativy a spoléhají na délku soudního řízení a nebojí se ho. Dále spoléhají na to, že mají právně ošetřený majetek.

- Klient, který neřeší. Jedná se o člověka, jehož je to životní styl. Žije ze dne na den, své finanční závazky neplní, nehledí do budoucna.

⁴⁸ Seminář „Práce se zadluženým klientem II“ konaný 23.-25.3.2011 – osobní zkušenost

Klienti dle typu věřitele (tamtéž):

- Věřitelem je bankovní společnost. Tyto dluhy patří mezi tzv. „seriozní“, neboť věřitel je seriózní, zkoumá finanční situaci budoucího dlužníka, jeho bonitu a při nesplácení má i mírnější sankce. Úroky jsou v souladu s ČNB.

- Věřitelem je nebankovní společnost. Tyto společnosti byly zmíněny výše. Podstatné pro klienty je, že tyto společnosti mají vyšší sankce při nesplácení. Také dosud nezjišťovali solventnost budoucího klienta resp. nyní ji zjišťují pouze formálně. Může se jednat např. o půjčky prostřednictvím telefonu. Záludností bývají tzv. revolvingové úvěry, které se obnovují bez toho, aby o ně dlužník požádal.

- Věřitelem je jiná fyzická osoba – bývá upraveno písemnou smlouvou o půjčce, popř. uznáním dluhu.

- Věřitelem je příbuzný klienta. Tyto půjčky obvykle nebývají upraveny písemnou smlouvou, což může vést k rodinnému konfliktu.

- Věřitelem je stát. Z mé praxe soudím, že zde se nejčastěji jedná o dluhy na zdravotním nebo sociálním pojištění, popř. daňové nedoplatky a náklady pobytu ve vězení.

- Věřitelem je další právnická osoba. Zde se například může jednat o dluh u Dopravního podniku, kdy jde nejčastěji o jízdu načerno.

4.3. Jednotlivé fáze zadluženosti

Občanská poradna Remedium⁴⁹ rozlišuje několik fází, ve kterých se může zadlužený klient ocitnout.

1. fázi nazývají pracovníci fází „Nula“. V této fázi je důležité zjistit, jak moc je záležitost akutní, kolik má klient času. Pokud jej již taková situace v minulosti potkala, jak ji řešil, zda již kontaktoval věřitele. Pokud věřitele ještě nekontaktoval, je na místě doporučení, aby tak učinil co nejdříve, samozřejmě písemně. Důležité pro klienta je ocenění, že přišel včas, že se svým závazkům nevyhýbá i když ví, že s jejich plněním bude mít v budoucnosti patrně problémy. Je to důležitá složka motivace.

Pokud se klient ocitl ve fázi 2, tak je v situaci, kdy poprvé nezaplátil a zřejmě ani neví, zda bude moci hradit i následující splátku. Možná již obdržel i upomínku.

⁴⁹Tamtéž. cit.48

Ve fázi 3 již obdržel upomínku a je potřeba zjistit, jak dlouho již je splátka po splatnosti. Vhodné je s klientem probrat důvody, proč nezaplátil, zda očekává zlepšení nebo zhoršení své schopnosti splácet.

Fáze 4 vystihuje situaci, kdy klient obdržel platební rozkaz a neví co má dělat. Pokud nepropásne lhůtu, lze podat odpor. Důvodem odporu může být např. neadekvátní výše pohledávky. Z vlastní profesionální zkušenosti však vím, že platební rozkaz se ve většině případů nepodaří doručit – např. z důvodu, že se klient dávno na adrese svého trvalého pobytu nezdržuje.

Pokud klient obdrží žalobu na zaplacení, může použít jako opravný prostředek odvolání. Odvolávat se lze na promlčení.

Ve všech případech je nutné klientovi připomenout, že věřitel je povinen přijmout jakoukoliv částku na splacení dluhu. Toto je důležité zejména proto, že to svědčí o dobré vůli klienta dostát svým závazkům. Zde je na místě spojit se s věřitelem, písemně vysvětlit svou situaci a důvody, proč nedošlo ke splátce. V každém případě je nezbytné poslat věřiteli alespoň minimální část, kterou by byl klient schopen unést.

Občanská poradna Remedium dále uvádí, že nejčastějšími dlužníky jsou lidé nacházející se v 5. fázi tzn. přicházejí s pravomocným a vykonatelným usnesením o nařízení exekuce.⁵⁰

V případě, že dlužníkovi již bylo doručeno usnesení o nařízení exekuce, má možnost podat odvolání, které ovšem musí mít adekvátní důvod, např. že mu nebyl doručen rozsudek nebo platební rozkaz nebo že dluh neexistuje.

4.4. Práce s předluženým klientem

Předlužený klient je klient, který se ocitl v dluhové spirále. Není schopen stávající pohledávky zaplatit a na pokrytí alespoň některých současných dluhů vytváří další. Takový klient se může nacházet v kterékoliv výše uvedené fázi 0-5.

S předluženými klienty může pracovník pracovat několika způsoby. Za nejvhodnější lze považovat metodu orientovanou na případ a poradenství.

⁵⁰ Osobní rozhovor s pracovnící poradny Kristynou Krušinskou konaný dne 15.2.2012 – viz příloha č. 2

4.4.1. Práce případová

Případová práce s klientem je z hlediska dluhové problematiky jednou z vhodných variant. Je důležité, aby si pracovník uvědomil, že předlužený klient může hledat pomoc týkající se i jiných problémů které se na dluhy váží, aniž si toho je sám vědom. Ve své praxi se často setkávám se situací, že klienti (dlužníci) si neví rady kam se obrátit, jaký problém řešit dříve. Jedním z úkolů případové práce je právě zprostředkování služby. Případová práce staví na tezi, že „Jedinec není vůči svému problému bezmocný, ani nechápavý.“(Havránková,2003,s.68)⁵¹. Sociální pracovník klientovi pomáhá orientovat se v jeho problému, pomáhá mu hledat alternativy řešení. V oblasti legislativy, která se dluhů dotýká, může pracovník klientovi nabídnout náhled na další vývoj jeho situace, což může podpořit i argumenty.

Právě proto, že se může jednat o soubor problémů, které mají společného jmenovatele-dluhy, je potřebné vypracovat s klientem individuální plán, jenž mu umožní mapovat postup a event. úspěch či neúspěch.

4.4.2. Sociální poradenství

Dalším vhodným způsobem pomoci předluženému klientovi je odborné sociální poradenství, které je zaměřeno na praktické řešení konkrétních problémů.

Jak uvádí Hartl „Pro odborné poradenství je charakteristické používání speciálních odborných postupů, jejichž cílem je ovlivnit uvažování a jednání člověka, který se nachází v obtížné situaci, již se mu nepodařilo řešit vlastními silami nebo s pomocí rodiny a přátel.“(Hartl, 2003, s. 85)⁵². Hartl dále dělí poradenství na rozvojové a krizové.

Rozvojové poradenství je zaměřené na předcházení budoucím problémům tak, aby klient dokázal mít kontrolu nad krizovou situací hned na začátku kdy se objeví, a i v budoucnu.

Krizový přístup se pak omezuje na aktuální problém, ale je zde hrozba, že klient zůstane do budoucna svou zkušeností neovlivněn, laicky řečeno - z chyb se nepoučí.

⁵¹ Havránková O.: „Případová práce“ in O.Matoušek a kol: „Metody a řízení sociální práce“ Praha: Portál 2003, s. 68

⁵²Hartl P.: „Poradenství“ in O.Matoušek a kol: „Metody a řízení sociální práce“ Praha: Portál 2003, s. 85

4.4.3. Rozhovor se zadluženým klientem

Ať už se jedná o rozhovor s klientem v občanské poradně, na úřadě nebo doma např. v rámci případové práce, patří rozhovor mezi základní nástroje pracovníka.

Úlehla (1999)⁵³ rozeznává 5 fází vedení rozhovoru:

Příprava

Otevření

Dojednávání

Průběh

Ukončení.

Příprava pomáhá pracovníkovi orientovat se ve svém poslání, zahrnuje jeho vědomosti, zdroje apod.

Ve fázi otevření dochází k navázání osobního kontaktu, klient přichází s nějakým problémem. V této fázi je potřeba, aby sociální pracovník byl vstřícný, aktivně naslouchal a nedělal vlastní závěry. Může také nastat situace, že ačkoliv klient přichází s problémem předluženosti, ve skutečnosti může nevědomky žádat pomoc z úplně jiné oblasti. Důležité je klientovi nic nepodsouvat. Aktivní naslouchání umožňuje sociálnímu pracovníkovi lepší orientaci v klientově situaci. Pomocí otevřených a zjišťovacích otázek dává sociální pracovník nejen najevo svůj zájem, ale může si i lépe celou situaci ujasnit. Právě v oblasti předluženosti se může stát, že klient si svou situaci uvědomuje, klade si vinu a za svou situaci se stydí. Aby pracovník mohl doporučit vhodnou strategii, je dále potřeba zjistit, v jakém stadiu se klientovy dluhy nacházejí. V každém případě je nutností, aby pracovník klienta ocenil a povzbudil, protože klient může přicházet s dojmem a přesvědčením, že jeho situace nemá řešení.

Na tuto situaci navazuje fáze dojednávání. Klient může mít o svém stavu zkreslené informace. Může mít na pracovníka takové požadavky a očekávání, které sociální pracovník nebude schopen naplnit - např. bude očekávat přímo peníze, či sjednání práce. V takovém případě by pracovník měl být schopen odkázat klienta na organizace, které by jeho očekávání mohly naplnit. V této fázi se tedy ukazuje, zda spolu pracovník a klient mohou spolupracovat. Úlehla⁵⁴ (1999) dále uvádí, že právě v této fázi se ujasňuje, zda půjde o pomoc nebo o kontrolu. Právě v otázce dluhové problematiky se sociální pracovník může dostat do rozporu

⁵³Úlehla I., „*Umění pomáhat*“. Praha: Slon, 1999, s. 17-122

⁵⁴ tamtéž. cit. 53, s. 63

mezi pomocí a kontrolou. Soudní vykonavatelé se setkávají především s kontrolou, která je nevyhnutelnou součástí jejich práce. Jejich postavení a postavení klienta není rovnocenné. Kontrola „...je postavena na zájmech jiných lidí než toho člověka, o kterého je postaráno,...“ (Úlehla, 1999, s. 20)⁵⁵. Ve své praxi jsem se setkala s klientkou, jejíž neustálou kontrolou došlo k zaplacení celého jejího dluhu. Klientka tuto kontrolu sama ocenila a poděkovala s tím, že kdybych takto nepostupovala, dluh by vzhledem ke své laxní povaze nehradila, ač si byla vědoma následků. Z toho je patrné, že nejen pomoc, ale i kontrola je potřebná a v tomto případě splnila svůj účel.

Naopak při pomoci sociální pracovník spolurozhoduje o tom co bude a klienta celým procesem doprovází. Pomoc je reakcí na klientovu objednávku, klient i pracovník mají rovnocenné postavení.

Pokud se očekávání klienta sejde s možnostmi pracovníka, může dojít k uzavření zakázky a stanovení cíle. U předluženého klienta mohou být cíle různé. Pracovnice OP Remedium⁵⁶ potvrdila, že se často setkává s klienty, kteří ani nevědí, kolik dluží. Pro ně by cílem mohlo být zmapování dluhů.

Předlužení klienti také často mají více věřitelů – nevědí, komu všemu dluží. Cílem může být tedy i zmapování věřitelů.

Jednoznačně cílem je tedy to, co je potřeba udělat pro zlepšení situace klienta a stanovení cíle by mělo z klienta i vycházet.

Tomu může dopomoci i vhodná formulace otázek, které v žádném případě nesmí být hodnotící a které by mohly klienta nutit jít do opozice. Z tohoto důvodu za nevhodnou lze považovat otázku začínající „Proč...?“. Klient by mohl navíc nabýt dojmu, že pracovníkovi jde o uspokojení vlastní zvědavosti a potvrzení klientovi neschopnosti. Naopak dobré otázky jsou takové, které se ptají na to pozitivní, např. jaké kroky již klient učinil. Vhodné je ericksonovské vedení rozhovoru, spočívající v provázení klienta, přizpůsobení jeho tempu, rytmu, způsobu řeči. Pracovník by si měl být vědom toho, že právě v dluhové oblasti, se může nejčastěji setkat s lidmi, kteří nedosáhli vyššího vzdělání, kterým hrozí sociální vyloučení, a kteří nemusí porozumět některým odbornějším výrazům. Některým klientům je i potřeba stejnou věc několikrát zopakovat jinými slovy. Je však nevhodné, aby se pracovník snížil k vulgaritě, kterou mohou mít někteří klienti ve svém běžném slovníku.

Pokud si klient s pracovníkem dojednají zakázku a stanoví cíl, je potřeba zjistit, jak se klient k naplnění cíle dostane a co je nutné udělat. Jedná se o fázi průběhu. Sociální pracovník

⁵⁵ tamtéž. cit. 53, s. 20

⁵⁶ tamtéž. cit. 50

by měl být schopen klienta informovat nejen o jeho právech, ale i o důsledcích toho, pro co se rozhodne popř. nerozhodne.

V této fázi může sociální pracovník klientovi v rámci pomoci nabídnout poradenství, tj. pomoci mu situaci řešit, může jej vzdělávat ve smyslu nabídnutí informací o možnostech řešení jeho situace. Klient nemusí žádat pomoc s konkrétním řešením, ale může mu postačovat i pouhá terapie ve formě „vymluvení se“.

V rámci kontroly může sociální pracovník zjišťovat, nakolik klient splnil to, co měl, na čem se dohodli nebo rozhoduje např. o tom, co bude, co má klient udělat. Tento způsob jistě mnohým klientům vyhovuje, zbavuje je odpovědnosti, ale zároveň posiluje jejich pasivitu. Rozhodně klienta nezplnomocňuje.

Na závěr rozhovoru je třeba klienta ocenit, že svůj problém chce řešit, že hledá možnosti a může se dojednat i další spolupráce.

4.5. Možnosti řešení a možnosti prevence

V následujícím se pokusím zobecnit své profesní zkušenosti, i když jsem si vědoma, že vzorky, které jsem zkoumala a závěry z nich vyvozené nemusí být nutně reprezentativní.

Vzhledem k tomu, že problém zadluženosti se může dotknout každého jednotlivého občana, je na místě se zmínit o tom, jak takovým situacím předcházet a jaké jsou možné nástroje řešení, když se někdo v předluženosti ocitne.

Jak již bylo uvedeno výše, jedním z problémů je, že si lidé nepřebírají poštu a nezdržují se v místě svého trvalého bydliště. Pokud by si poštu přebírali nebo si zřídili dosílku, o dlužích by se dozvěděli mnohem dříve, než až když je osloví soudní vykonavatel nebo exekutor.

Další problém spatřuji v tom, že není legislativně upraveno, za jakých podmínek nebankovní instituce mohou půjčovat peníze. Povinnost zjišťovat bonitu klienta se v nebankovním sektoru dodržuje pouze formálně⁵⁷(např. prohlášením klienta), což může vést k dluhové spirále, neboť klient si může půjčovat, aniž by měl na splácení. V konečné fázi se pak jeho nesolventnost dotýká nejen subjektu od kterého si půjčil, ale celé společnosti. Následky byly popsány výše(viz kap. 3.2.)

Ve své profesionální praxi se setkávám s tím, že výše dluhu je tak veliká, že klient prakticky nemá zdroje na jeho úplné splacení v přiměřené době, i když má o splacení zájem.

⁵⁷tamtéž cit. 50

Dostává se tak do psychického i ekonomického tlaku. Často se jedná o dluhy na zdravotním či sociálním pojištění.

V těchto případech bych viděla řešení v povinnosti subjektů podávat návrhy na výkon rozhodnutí již při nízkých částkách. Jak z hlediska psychologického, tak z hlediska mé praxe jsou nižší částky (byť jich může být i více) snadněji vymožitelné, což vede i k uspokojení oprávněného.

Vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti považuji za nutnost. Dle informace deníku Metro⁵⁸ se již od roku 2006 mohou děti na základních školách učit odbornému předmětu „Rozumíme penězům“. O tento projekt však do té doby projevil zájem pouze 71 škol. Na Praze 3 pořádá Občanská poradna Remedium⁵⁹ semináře pro děti zaměřené na finanční a dluhovou problematiku. Tohoto semináře se zúčastňují děti ze ZŠ V zahrádkách, Praha 3.

Nezisková organizace Člověk v tísni například pořádá tábory pro děti a mládež ze sociálně vyloučených oblastí s programem „Hra na život“. Tento program má mj. i socioekonomický rozměr, který pomáhá dětem orientovat se v ekonomickém systému.⁶⁰

V neposlední řadě může nastat situace, že lidé nevědí, že o pomoc mohou požádat sociálního pracovníka, či se obrátit na občanskou poradnu.

Dokud nebudou mít občanské poradny dostatečnou finanční podporu a reklamu, lze spatřovat pomoc a prevenci také v terénních pracovnících. Výhodou je, že klient se ve svém prostředí může cítit bezpečně, uvolněně. Jedním z důvodů proč je takový přístup vhodný, může být i to, že se někteří lidé z obavy z etiketizace bojí navštívit sociálního pracovníka na úřadě či v poradně. Terénní pracovník vykonává kromě jiného depistážní činnost, protože pracuje v lokalitách, kde mohou bydlet i potenciálně zadlužení občané.

Jedním ze způsobů řešení předluženosti klienta je také oddlužení. Oddlužení je řešeno v rámci insolvenčního zákona.⁶¹ Ten je v praxi využíván od ledna 2008 a jeho cílem je jak posílení postavení věřitelů, tak motivace dlužníka řešit svou situaci. Dále je zde zakotvena i možnost sanace dlužníka. Tento zákon řeší oddlužení jak firem, tak občanů. Pokud však chce občan využít institutu oddlužení, musí být v úpadku nebo hrozícím úpadku, jehož podmínky jsou tímto zákonem vymezeny. Dlužník nesmí být podnikatelem a musí mít minimálně 2 věřitele. Během 5-ti let dlužník musí splatit minimálně 30% svých dluhů. Podstatné pro klienta - dlužníka je to, že má možnost se po 5-ti letech vymanit z dluhové spirály, nicméně je třeba si uvědomit, že na oddlužení není žádný právní nárok.

⁵⁸ Metro, 12.9.2011, s. 18

⁵⁹ Radniční noviny městské části Praha 3, číslo 11/2011 s. 8

⁶⁰ Pětka, informační měsíčník pro občany Prahy 5, č. 9/2011, s. 7

⁶¹ Zákon č. 182/2006 Sb.

Celý proces oddlužení je však velmi náročný na přípravu. Pracovníci v občanských poradnách jsou školeni, aby pomohli klientovi podat návrh na oddlužení a provedli jej celým procesem.⁶²

⁶² Asociace občanských poraden: „*Praktický průvodce návrhem na povolení oddlužení*“, Jihočeská rozvojová o.p.s., 2010.

5. Výzkum situace v Praze 3

Městská část Praha 3 má rozlohu 649 ha a nachází se východně od centra hlavního města. Ke konci roku 2010 činil počet obyvatel 73 587.⁶³

Vzorky výzkumu byly vybrány náhodně. Kritériem byla počáteční písmena příjmení náhodně rozdělená mezi 3 soudní vykonavatele Obvodního soudu pro Prahu 3. Sebraná data byla zpracována kvantitativní technikou.

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na dlužníky, na které byl podán návrh na výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí. Vymáhání probíhalo prostřednictvím Obvodního soudu pro Prahu 3. Data jsem zjišťovala na vzorku o velikosti 201 osob. Tyto případy jsem řešila v období únor-listopad 2011 a jedná se zhruba o 1/3 spisů tohoto typu předložených v tomto období soudním vykonavatelům. U 113 osob, z celkového počtu osob zahrnutých do vzorku, však byla některá data nedostupná, neboť tyto osoby se nepodařilo osobně kontaktovat. Důvodem bylo, že se nezdržují na adrese svého trvalého pobytu, nebo mají svůj trvalý pobyt na adrese Městské části Prahy 3, což je úředně stanovená adresa pro lidi bez domova, kteří měli původní trvalý pobyt na Praze 3. U těchto osob se nepodařilo zjistit dosažené vzdělání, typ bydlení, národnost, zda o občanské poradně ví a zda požádali někdy o pomoc, v souvislosti se zadlužeností, sociálního pracovníka. Data u těchto osob jsou označována xxx.

Vysvětlení použitých zkratk:

SP – oprávněným je soukromoprávní subjekt (fyzická osoba, firma)

SSZ – oprávněným je Správa sociálního zabezpečení

ZP – oprávněným je zdravotní pojišťovna

ID – povinný je v invalidním důchodu

MD – povinný je na mateřské dovolené

SD – povinný pobírá starobní důchod

nez.-evid. – povinný je nezaměstnaný a evidovaný na úřadu práce

nez.-nevid. – povinný je nezaměstnaný a neevidovaný na úřadu práce

OSVČ – povinný je osoba samostatně výdělečně činná

BP – u povinného nenalezen postižitelný movitý majetek (vykonavatel vypisuje

tzv. **bezvýsledný protokol**, jedná se o jeden z výsledků výkonu rozhodnutí - VR)

BPN – povinný se nezdržuje na adrese TP, nebyl nalezen (**bezvýsledný protokol**)

⁶³ oficiální webové stránky Městské části Praha 3, [online]. [cit. 2012-03-20], dostupné z: <http://www.praha3.cz/mestska-cast/o-mestske-casti/index.html>

nebydlícího)

TP – trvalý pobyt

xxx – nezjistitelné skutečnosti - viz výše

5.1. Zadluženost podle vybraných charakteristik

Tab.1 - rozdělení podle trvalého bydliště

adresa		
jiná	26	13%
MČ P3	21	10%
P3	154	77%
Celkem		
Výsledek	201	

Tabulka 1 ukazuje, že 21 osob mělo TP na Městské části, 26 osob uvádělo svůj TP jinde, 154 osob mělo svůj TP v rámci obvodu.

Tabulka 2 – zadluženost dle pohlaví a věku

pohlaví	věk v letech					Celkem	
	30	40	50	60	70		
muž	20	51	46	23	13	153	76%
žena	6	21	10	9	2	48	24%
Celkem	26	72	56	32	15	201	
	13%	36%	28%	16%	7%		

Nejčastěji se do dluhů dostávají muži – 153 osob a věková skupina kolem 40-ti let.

Tabulka 3 - dle výše dluhu

pohlaví	výše dluhu v Kč								
	10000	20000	50000	100000	500000	1000000	10000000	Celkem	
muž	45	18	33	26	28	1	2	153	76%
žena	18	11	8	4	7			48	24%
Celkem	63	29	41	30	35	1	2	201	
	31%	14%	20%	15%	17%	0,50%	1%		

Dle tabulky č. 3 se výše dluhů se pohybovala nejčastěji okolo 10.000,- Kč.

Tabulka 4 - Oprávnění

Oprávněný		
ČR	26	13%
SP	25	12%
SSZ	40	20%
více subj.	9	4%
ZP	101	50%
Celkem	201	

Tabulka č. 4 ukazuje, že oprávněným, který podával nejčastěji návrh na výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí byly, na rozdíl od situace u soukromých exekutorů která bude popsána níže, zdravotní pojišťovny (101), dále správa sociálního zabezpečení (40). Soukromých subjektů (SP) bylo pouze 25.

Tabulka 5 – povinní dle pracovního poměru

Zaměstnání		
ID	4	2%
MD	3	1%
nez-evid	14	7%
nez-neevid	7	3%
OSVČ	40	20%
SD	1	0,50%
xxx	113	56%
zaměstnaný	19	9%
Celkem	201	

Dle tabulky 5 nejvíce lidí, na které byl podán návrh na výkon rozhodnutí, pracovalo jako OSVČ (40), v zaměstnaneckém poměru jich bylo 19, nezaměstnaných evidovaných na ÚP bylo 14. 7 lidí bylo nezaměstnaných a neevidovaných.

Z těchto zjištění usuzují, což mi potvrzuje i má praxe, že lidem, kteří pracují jako osoby samostatně výdělečně činné, vznikají dluhy nejčastěji neplacením zdravotního a sociálního pojištění. Na druhou stranu lze z těchto dat usoudit, že Správa sociálního zabezpečení a zdravotní pojišťovny vymáhají své pohledávky prostřednictvím soudu častěji, než jiné subjekty např. soukromé fyzické osoby.

Tabulka 6 - vztah zaměstnání povinného a oprávněný

zaměstnání	oprávněný					Celkem	
	ČR	SP	SSZ	více subj.	ZP		
ID	2	1			1	4	2%
MD	1	1	1			3	1%
nez-evid	2	3	2	1	6	14	7%
nez-neevid	1				6	7	3%
OSVČ		2	16	5	17	40	20%
SD					1	1	0,50%
xxx	16	15	17	3	62	113	56%
zaměstnán	4	3	4		8	19	9%
Celkem	26	25	40	9	101	201	
	13%	12%	20%	4%	50%		

Tabulka č.6 zároveň ukazuje, že lidé, kteří uvedli, že pracují jako OSVČ dluží nejčastěji na zdravotním pojištění (17 osob) a na sociálním pojištění (16 osob).

Tabulka č. 7. - vztah mezi zaměstnáním a vzděláním povinného

zaměstnání	vzdělání					Celkem	
	maturita	VŠ	vyučen	xxx	základní		
ID			2		2	4	2%
MD	2	1				3	1%
nez-evid	5	2	3		4	14	7%
nez-neevid	1		1		5	7	3%
OSVČ	22	8	10			40	20%
SD	1					1	0,50%
xxx				113		113	56%
zaměstnán	3	1	14		1	19	9%
Celkem	34	12	30	113	12	201	
	17%	6%	15%	56%	6%		

Tabulka č. 7 ukazuje , že nejvíce osob pracujících jako OSVČ dosáhlo maturity (22), vyučených bylo 10. Základního vzdělání dosáhlo celkem 12 lidí, ale žádný nepracoval jako OSVČ, naopak téměř polovina z nich byla nezaměstnaná a neevidovaná na úřadu práce. Pouze jeden člověk se základním vzděláním byl zaměstnán.

Tabulka č.8 vztah povinný a informovanost o občanské poradně

pohlaví	o obč.por.			Celkem	
	nevím	vím	xxx		
muž	38	24	91	153	76%
žena	17	9	22	48	24%
Celkem	55	33	113	201	
	27%	16%	56%		

Tabulka č. 9 – vztah povinný – požádal o pomoc

pohlaví	pož o pom.			Celkem	
	ano	ne	xxx		
muž	5	57	91	153	76%
žena	3	23	22	48	24%
Celkem	8	80	113	201	
	4%	40%	56%		

Když jsem se výše zmiňovala o důležité roli, kterou hrají občanské poradny v dluhové problematice, zjišťovala jsem také, kolik z dotazovaných ví, že se na občanskou poradnu mohou obrátit a kolik jich skutečně o pomoc a radu sociálního pracovníka požádalo.

Tabulky č. 8, 9 ukazují, že u 113 lidí se tato informace zjistit nedala. U ostatních dotazovaných bylo zjištěno, že 55 lidí nevědělo, že se o pomoc mohou obrátit na OP, 33 jich to vědělo a jen 8 se jich na sociálního pracovníka s žádostí o pomoc obrátilo.

Tabulka č. 10.- rozlišení dle národnosti

národnost		
česká	112	56%
jiná	6	3%
rom	7	3%
uk	4	2%
xxx	72	36%
Celkem	201	

Dále jsem se pokoušela zjistit, nakolik se na Praze 3 na zadluženosti podílí romské obyvatelstvo, popř. jiné menšiny, neboť se stále setkávám s názorem, že na Praze 3 je vysoký výskyt romského obyvatelstva. Jak ukazuje tabulka číslo 10, počet zadlužených Romů na Praze 3 je velmi nízký. Předpokládám, že to není způsobeno tím, že by tito lidé nebyli dluhovou problematikou zasaženi, ale spíše tím, že v současné době se fyzicky na svých trvalých bydlištích nezdržují. Toto může být způsobeno bytovou politikou této městské části, kdy mnohé domy již mají své vlastní majitele a obecní byty se postupně rozprodávají do osobního vlastnictví. Tím pádem se problémové obyvatelstvo a ti, kteří nemají na nájem či mají dluhy na nájemném, postupně stěhují jinam. Je však potřeba brát v potaz i to, že u 113 osob ze zkoumaného vzorku se nedala národnost zjistit.

Tabulka č. 11 – Majetkové poměry povinného a výše dluhu

	Výše dluhu								
výsled.VR	10000	20000	50000	100000	500000	1 mil.	10 mil.	Celkem	
BP	9	6	11	8	8	1		43	21%
BPN	32	18	18	19	27		2	116	58%
soupis	7	2	9	3				21	10%
úhrada	15	3	3					21	10%
Celkem	63	29	41	30	35	1	2	201	
	31%	14%	20%	15%	17%	0,50%	1%		

Dále jsem zjišťovala závislost - schopnost splatit svůj dluh a postižitelnost nalezeného majetku vzhledem k výši dluhu - uvedenou v tabulce č. 11. Označení BP používám v situacích, kdy nebyly nalezené postižitelné movité věci u povinného resp. jeho majetek byl tak nízký, že nemohlo dojít k soupisu movitých věcí. Označení BPN používám pro lidi, kteří nebyli nalezeni. Z tabulky je patrné, že pokud lidé dlužili do 10.000,- Kč, byli schopni svůj dluh uhradit a v případě, že neměli na celkové zaplacení v krátké době, disponovali takovým majetkem, že zde mohl být vzhledem k výši dluhu proveden soupis movitých věcí. Z 88 lidí kteří byli navštíveni, a u kterých se daly zjistit majetkové poměry, téměř polovina nedisponovala takovým majetkem, který by mohl být pojat do soupisu, a který by při eventuelním prodeji v dražbě mohl alespoň částečně dluh a náklady dražby pokrýt.

6. Zkušenosti soukromých exekutorů

V rámci šetření jsem oslovila i 18 exekutorů. 8 jich bylo ochotno odpovědět na následující otázky. 3 odpověděli písemně, 3 telefonicky a 2 byli ochotni odpovědět při osobním setkání.

Otázka č. 1: Z jakého okruhu se nejvíce rekrutují věřitelé? (soukr.osoby, soukr.firmy, stát.instituce)

7 exekutorů uvedlo: na 1. místě soukromé firmy, na 2. místě pak fyzické osoby, 1 exekutor uvedl na prvním místě fyzické osoby, na 2. místě soukromé firmy (konkrétně banky).

Otázka č. 2: Jak jsou z Vašeho pohledu dlužníci schopni dostát svým závazkům a jaký způsob hrazení je nejčastější? (pokrytí závazku v plné výši jednorázově, formou splátek, dražbou, nepokrytí z důvodu nemajetnosti dlužníka)

Všichni oslovení se shodovali, že největším problémem je nemajetnost dlužníka, všichni uváděli více jak 50% ze všech u nich vedených případů. Dále následovaly srážky ze mzdy a splátky – zhruba ve stejné výši.

Otázka č. 3: Jaké jsou nejčastější problémy při vymáhání?

Všichni oslovení se shodli na tom, že nejčastějším problémem se kterým se setkávají je především problém s hledáním dlužníka, neboť lidé často změnu bydliště či svůj aktuální pobyt nikde nehlásí.

Toto koresponduje i s mým zjištěním, kdy z 201 zkoumaných lidí se 113 na adrese nezdržovalo.

1 exekutor se také zmínil, že pro uspokojení pohledávky je lepší, když je dluh menší resp. mladší, neboť v těchto případech se daří dlužníka spíše najít.

Otázka č. 4: Jaké nástroje pomoci při vymáhání nejčastěji používáte?

Zde odpovídali také shodně, jednalo se na 1.místě o součinnost institucí, využívání různých lustrací jako např. portály VZP, dále součinnost s bankami, katastr nemovitostí atd.

Otázka č. 5: Můžete odhadnout kolik dlužníků, kteří mají u Vás pohledávky, je z Prahy 3?

Pouze 2 z oslovených exekutorů byli schopni na tuto otázku odpovědět. 1 uvedl odhad 1,7% z počtu u něj vedených exekucí, 2. uvedl 3-4%, nicméně dodal, že toto číslo se týká spíše firem s.r.o.

Ostatní exekutoři nebyli schopni na tuto otázku odpovědět.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jaká je situace zadlužených, jaké nástroje pomoci mohou využít a zda o nich vědí. Tento cíl pokládám za naplněný.

Práce podává přehled o tom, jak předluženost může vzniknout, jaké jsou její dopady a formy řešení této situace. Dále zkoumá z pohledu sociálního pracovníka jak je možno s předluženým klientem pracovat.

Bylo zpracováno 201 vzorků, které byly vybrány nahodile a byly zpracovány kvantitativní metodou. Největší problém pro výzkum představuje nezjistitelnost určitých údajů, které jsou označeny v jednotlivých tabulkách xxx.

Z výsledku lze usoudit následující:

Za největší problém jak pro dlužníky, tak pro věřitele lze považovat nezdržování se dlužníků na adrese trvalého pobytu nebo na jiné kontaktní adrese, kterou má věřitel či jiný orgán k dispozici, což způsobuje tyto problémy:

- Dlužník se nedozví o tom, že je na něj již vedena exekuce a nemůže včas reagovat na výzvy k zaplacení. Mohou mu tím pádem vzniknout další náklady, např. úroky z prodlení apod.

- Věřitel nemůže dlužníka kontaktovat – viz tab. 1

Pro praxi je toto problém, který lze jen těžko řešit.

Dále jsem zjistila, že častěji se zadlužují muži než ženy, věková skupina 30-40 let, kteří pracují jako OSVČ viz. tab. č. 2, 5. Nejčastěji dluží na zdravotním a následně sociálním pojištění – viz tab. č. 6. Toto je problém, jehož řešení závisí na vlastní zodpovědnosti toho

kterého jednotlivce, který pracuje jak OSVČ, případně je nezaměstnaný a nevidovaný na úřadu práce. V ostatních případech se jedná o zaměstnance, za které platí pojištění zaměstnavatel, případně pracovní úřad.

Šetření ve výsledcích výkonu rozhodnutí – tab. č. 11 – ukazuje, že nejvíce dluhů je ve skupině do 10.000,- Kč. Další nejčetnější skupinou je dluh, jehož výše je v rozmezí 20-50 tis. Splátka takto vysokých dluhů může být pro klienty problematická, neboť dluh do 10-ti tis. bylo schopno uhradit 15 osob a jen 9 jich nemělo majetek který by pohledávku mohl pokrýt.

Dluh v rozmezí 20-50.tisíc byly schopny uhradit pouze 3 osoby, 9 osob disponovalo majetkem, který by dluh v dražbě mohl pokrýt, 11 osob takovým majetkem ani nedisponovalo. Z toho lze usoudit, že čím je dluh nižší, tím je i pro sociálně slabé lépe splatitelný. Z toho vyplývá doporučení především pro věřitele, kteří by neměli s vymáháním dluhu otálet a nečekat, až dluh díky penále naroste do enormní výše, která je pak pro sociálně slabé občany v přiměřeném čase nesplacitelná.

Dalším šetřením bylo zjištěno, že informovanost zadlužených o možnostech bezplatných poradenských služeb je velmi nízká – viz tab. 8 a 9.

Z hlediska národnosti není problematika zadluženosti relevantní, protože z národnostního hlediska je na Praze 3 zadlužena nejvíce národnost česká viz tabulka č.10.

Z pohledu na vzdělání bylo zjištěno, že nejzadluženějšími osobami jsou lidé se středním vzděláním a vyučením, což potvrzuje můj názor, že finanční gramotnost by měla být zavedena na školách, již 1. a 2. stupně, jako vyučovací předmět.

Výzkum provedený formou řízeného rozhovoru u soukromých exekutorů zjistil, že největším problémem z jejich pohledu je nezdržování se dlužníků na jejich trvalé či kontaktní adrese a nepřebírání si pošty. Za další problém spojený se splacením pohledávek považují soukromí exekutoři také vysoký výskyt nemajetných (sociálně slabých) občanů mezi dlužníky.

Možnost zlepšení situace se nabízí ve vzdělávání v této oblasti již ve školních zařízeních. Pokud společnost chce předcházet předluženosti svých občanů, jeví se jako nejvhodnější způsob zařazení povinného vzdělávání týkajícího se finanční gramotnosti do školních osnov.

Resumé

Bakalářská práce „Sociální analýza zadlužených na Praze 3“ se věnuje otázce předluženosti občanů z hlediska vzniku, vývoje, legislativního rámce, pomoci a prevence.

Práce se zabývá i vlastní prací se zadluženým klientem z pohledu sociálního pracovníka – jak s ním pracovat, co mu nabídnout.

Práce ukázala, že pokud chce společnost předluženosti svých občanů předcházet, je vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti, z hlediska chování současné mladé generace v budoucnosti, nezbytností.

Pro již předlužené občany je nutností fundovaná poradenská činnost sociálního pracovníka proškoleného v dluhové problematice, poskytovaná na úřadech, v sociálních poradnách nebo terénu. Informovanost občanů, že se s dluhovými problémy mohou obrátit na sociálního pracovníka či poradnu, je velmi nízká.

Je nutné si uvědomit, že neinformovanost, nevzdělanost v oblasti finanční gramotnosti a nezodpovědné chování v nakládání s finančními prostředky vede k předluženosti občanů, což bude mít v konečném důsledku vliv na celou společnost.

Summary

The bachelor paper "Social analysis of the indebted citizens in Prague 3" deals with the question of the overindebtedness of the citizens by the aspect of formation, evolution, the legislative, help and prevention. The essay features social workers' opinion on their own practice - how they deal with those in debts or what they offer them.

a) The essay proves, that prevention of the indebtedness in the form of financial education aimed at youngsters is a necessity, if the society wants to reduce the bad habit.

b) As the work shows, it's necessary to educate young generation in financial knowledge in the future, if the society wants to prevent the indebtedness of its citizens. There is a need of professional consultancy for already indebted people. The social workers have to be educated in the debt issues and they have to provide their consultancy in offices, consultancy rooms or in terrain too. However the awareness of people, that debt problems can be solved by seeking social worker's help, is very low. It's needful to realise that the lack of information, the absence of financial knowledge and the irresponsible dealing with money

leads to the overindebtedness of citizens and in the end of the day will affect the whole society.

Seznam použité literatury a odborných pramenů

- ASOCIACE OBČANSKÝCH PORADEN, „*Praktický průvodce návrhem na povolení oddlužení*“, Jihočeská rozvojová o.p.s., 2010. ISBN: 978-801-254-8509-5 bez místa vydání
- FISCHER S., ŠKODA J., „*Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*“. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.
- HARTL P., „*Poradenství*“ in Matoušek O. a kol.: „*Metody a řízení sociální práce*“. Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-548-2
- HAVRÁNKOVÁ O., „*Případová práce*“ in Matoušek O. a kol.: „*Metody a řízení sociální práce*“. Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-548-2
- HAYESOVÁ N., „*Základy sociální psychologie*“, Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-283-6
- KIYOSAKI R., „*Miluji své kreditní karty*“ in Sutton G., „*Jak se zbavit dluhů*“. Praha: Pragma, 2010, ISBN 978-80-7349-129-1
- KODYMOVÁ P., KOLÁČKOVÁ J., „*Sociální práce s osamocenými rodiči*“ in Matoušek O., Kolářková J., Kodymová P., „*Sociální práce v praxi*“, Praha: Portál 2005, ISBN 80-7367-002-X
- KODYMOVÁ P., KOLÁČKOVÁ J.: „*Sociální práce s nezaměstnanými*“ in Matoušek O., Kolářková J., Kodymová P., „*Sociální práce v praxi*“, Praha: Portál 2005, ISBN 80-7367-002-X
- KOL. AUTORŮ. „*Slabikář finanční gramotnosti: Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*“. Cofet, 2009. ISBN 80-254-4207-4
- KRÁLOVÁ, L. a kol., „*Krotitelé dluhů. Průvodce vaším rodinným rozpočtem*“. Praha: Plot, 2009, ISBN 978-80-7428-017-7.
- LUCKÁ Y., „*Krizová intervence*“ in O. Matoušek a kol.: „*Metody a řízení sociální práce*“. Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-548-2
- MATOUŠEK O., „*Slovník sociální práce*“. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0
- SCHWARZOVÁ G., „*Sociální práce s bezdomovci*“ in Matoušek O., Kolářková J., Kodymová P., „*Sociální práce v praxi*“, Praha: Portál 2005, ISBN 80-7367-002-X .
- TOMEŠ I., „*Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*“. Praha: Portál, 2010, ISBN: 978-80-7367-680-3
- ÚLEHLA I. „*Umění pomáhat*“. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-69-9

VÁGNEROVÁ M., „*Psychopatologie pro pomáhající profese*“. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-214-9

VODÁČKOVÁ, D. a kol., „*Krizová intervence*“. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-342-0.

VRBKOVÁ L., „*Už nikdy dlužníkem*“. Praha: Cofet, 2009, ISBN 978-80-904396-0-3

Periodika

HETTNEROVÁ L., „*Děti rozumí penězům líp*“. Metro. Praha: 20.9.2011.č.168, s.18. bez ISSN

OTMAROVÁ M., PÚJČIKOVÁ M., „*Je lepší si ušetřit, než si půjčovat*“. Radniční noviny. Praha:2011, roč. 20, č. 11/2011, s.8-9. bez ISSN

REDAKCE, „*Hra připravuje děti na život*“. Pětka pro vás. Praha:2011. č.9/11.s. 7. bez ISSN

Internetové zdroje

Dopad krize na domácnosti ČR. Factum.cz [online]. [cit. 2012-01-05]. Dostupné z:

http://www.factum.cz/343_dopad-krize-na-domacnosti-cr

Téměř pětina populace neušetří měsíčně ani korunu. Ipsos.cz [online]. [cit. 2012-01-15].

Dostupné z: <http://www.ipsos.cz/tiskove-zpravy/temer-petina-populace-neusetri-mesicne-ani-korunu>

Human trafficking and migrant smuggling. Unodc.org. [online]. [cit. 2012-01-15]. Dostupné

z: <http://www.unodc.org/unodc/en/frontpage/unodc-report-on-human-trafficking-exposes-modern-form-of-slavery-.html>

Šedá ekonomika je stále větším problémem nejen v době krize. Vaclavkubata.cz [online]. [cit.

2012-02-20]. Dostupné z: www.vaclavkubata.cz/article/seda-ekonomika-je-stale-vetsim-problemem-nejen-v-dobe-krize

The Shadow Economy in Europe, 2010. Visaeurope.com [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z:

http://www.visaeurope.com/en/site_services/search.aspx?terms=The+Shadow+Economy+in+Europe%2c+2010

Dubská D.: „*Úspory a zadluženost: ocitly se české domácnosti v dluhové pasti?*“. Český statistický úřad [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z:

<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/1151-08>

Dubská D.: „*České domácnosti dluží bilion*“, Český statistický úřad [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta120310.doc>

Ritschelová I., „*S novými úvěry už Češi brzdi*“, in GINTER J. Novinky.cz [online]. [cit. 2012-01-20]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/finance/239492-s-novymi-uvery-uz-cesi-brzdi.html>

Riiser, Magdalena a Bjørn Vatne. „*Developments in household debt. An analysis of microdata for the period 1986-2003*“, Norges-bank.no [online]. [cit. 2012-01-03]. Dostupné z: http://www.norges-bank.no/upload/import/english/publications/economic_bulletin/2006-02/riiser.pdf

Tvrdková J., „*Alarmující statistika exekucí*“, Exekutorská komora České republiky [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné z: <http://ekcr.cz.gds97.active24.cz/1/aktuality-pro-verejnost/251-alarmujici-statistika-exekuci?w=>

Radiožurnál: „*Dvacet minut*“, Rozhlas.cz [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/dvacetminut/_zprava/895976

Asociace občanských poraden. „*Na problémy nejste sami.....*“, obcanskeporadny.cz [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z: <http://i.iinfo.cz/files/akceweby/132/katerina-plhakova-obcanskeporadny.pdf>

Kalvoda H., „*Sociální práce se zadluženými*“, Socialniprace.cz [online]. [cit. 2012-02-12]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/soubory/socprac0209web-090708113458.pdf>

Oficiální webové stránky Městské části Praha 3, [online]. [cit. 2012-03-20], dostupné z: <http://www.praha3.cz/mestska-cast/o-mestske-casti/index.html>

Legislativní dokumenty

Občanský zákoník 40/1964, dostupný též z: <http://www.sbirkazakonu.info/obcansky-zakonik/>

Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, dostupný též z: <http://zakony-online.cz/?s22&q22=375>

Zákon č. 120/2001 Sb., Exekuční řád, dostupný též z: http://i.iinfo.cz/urs-att/p_120-01-114816816266752.htm

Zákon č. 280/2009 Sb., Daňový řád, dostupný též z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/danovy-rad/>

Zákon č. 500/2004 Sb., Správní řád, dostupný též z: http://business.center.cz/business/pravo/zakony/spravni_rad/

Zákon č. 182/2006 Sb., Insolvenční zákon, dostupný též z:

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-182>

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 233/1995, Exekučný poriadok, dostupný též z:

www.zbierka.sk/sk/predpisy/233-1995-z-z.p-3346.pdf

Přílohy

Příloha č. 1

From: Petra Báčová [mailto:mluvci@ekcr.cz]
Sent: Monday, February 20, 2012 9:20 PM
To: Bartesova Gabriela
Subject: RE: ŽÁDOST - k rukám sl. Báčové

Dobrý den,

málem jsem na Vás zapoměla. Dobře, že píšete...

Rámcově k loňskému roku takto: Podnětů bylo asi 2.300, z toho 500 bylo nutné prověřit. Kolem 20 jich bylo důvodných (exekutor zjednal nápravu, výtka, kárná žaloba). V roce 2011 podal předseda kontrolní komise 4 kárné žaloby.

Kárně vinnými byli exekutoři v posledních třech letech shledáni pouze v 18 případech (viz sloupec „vinen“) z 81 rozhodnutých věcí. To znamená, že čtyři z pěti kárných žalob jsou neúspěšné.

	kárné žaloby podávané u NSS ČR	z toho zastaveno (např. zpětvzetí)	nevinen	vinen	nerozhodnuto
2009	74	43	2	5	24
2010	16	6	5+1 (částečně)	4+1 (částečně)	0
2011	21	6	1	8	6

10krát byla soudnímu exekutorovi udělena pokuta, 5krát napomenutí a 3krát písemné napomenutí. Tyto postihy se týkají celkem deseti exekutorů, přičemž jeden z nich byl odvolán.

V žádném případě tedy nelze říct, že každý třetí exekutor na sobě má kárnou žalobu. Skutečně kárně odsouzeným je každý čtrnáctý exekutor, resp. necelých 7 % stavu.

Je třeba vnímat i politický background let 2009-2010. Kárné žaloby, které tehdy ministerstvo spravedlnosti podávalo, právě řeší Nejvyšší správní soud ČR. Většinu návrhů z oné doby ale bere resort spravedlnosti zpět, jelikož z právního hlediska nemohou před kárnými senáty obstát.

Bude Vám to tímto způsobem stačit, nebo si mám vyžádat podrobnější statistiky?

Hezký večer přeje

Petra Báčová

Mgr. Petra Báčová

tisková mluvčí

Exekutorská komora ČR

gsm: +420 734 685 289

e-mail: mluvci@ekcr.cz

www.ekcr.cz

Příloha č. 2

Od: [kristyna krusinska <krusinska.kristyna@seznam.cz>](mailto:kristyna.krusinska@seznam.cz)

Předmět: potvrzení pravdivosti tvrzení

Datum: 5.4. 2012, 16:10 - před 16 dny

Příloha č. 2

Autorizace citací

Potvrzuji pravdivost mně připisovaných tvrzení v bakalářské práci – Sociální analýza zadlužených na Praze 3, autorky Gabriely Bartesové.

V Praze dne 5.4. 2012

Podpis:.....

Mgr. Kristýna Krušinská